

Poetry Translation and Translation Criticism in Translation Journals of the Republican Period

Semra Baturay Meral¹

Hasan Mesut Meral^{2*}

* Corresponding author

¹ Res. Assist. Dr., Yıldız Technical University, Türkiye

semraturay@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2231-361X>

² Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University, Türkiye

hmeral@yildiz.edu.tr

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4215-7378>

First received : 22.04.2023

Accepted : 22.05.2023

Acknowledgment:

Author(s) provides the following information:

- 1- All authors contributed equally to the research.
- 2- There is no conflict of interest between the authors of the article.
- 3- There is no situation that requires ethics committee permission
- 4- Research and publication ethics have been followed in this article.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 08%

Citation:

Baturay-Meral, S., & Meral, H.M. (2023). Poetry translation and translation criticism in translation journals of the Republican period. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, (2), 1-31.

ABSTRACT

With a linguistic point of view, this article investigates the various aspects of poetry translation in Turkish Literature within the Republican Period. Our aim is to discuss the various manifestations of poetry translation in terms of the translation criticism and our discussion is based on the data taken from the three journals of translation published in the Republican era: *Tercüme* (1940-1966), *Yazko Çeviri* (1982-1984) and *Metis Çeviri* (1989-1992). Our findings indicate that literary clerk put a great emphasis on the poetry translation and express their views on translation via these journals. Accordingly, the poetry translation requires a distinct semiotic mechanism in order to transfer the linguistic material which is a combination of semantic, pragmatic, stylistic and rhetoric features from the source text into the target text. Our findings also show that the main point of discussion in the journals in terms of translation criticism is the (lack of) equivalence between the source text and target text, the specific linguistic devices to be used in the translation and the translation of stylistic features. It is evident from the discussions that the translation criticism in this period has limited contribution to the field due to fact that it approaches to the translation not as a linguistic process but an end product.

Key words

Translation, translation criticism, poetry translation, Tercüme, Yazko Çeviri, Metis Çeviri

INTRODUCTION

The concept of translation has been present in the literary tradition of humanity for centuries and it has emerged towards the end of the 20th century as a new discipline independent of linguistics (Holmes, 1972). Translation is defined in dictionaries as "to transfer a text from one language to another, to say it again in that language" (TDK Turkish Dictionary, 1988). However, it is in fact not translating the words that express what the author means, but rather repeating the whole semantic load conveyed by those words in another language. This can be shown as follows:

Figure 1. *Translation process*

Thus, translation is the expression of a word transferred to a referent by a primary language by a new word that can be transferred to that referent by a secondary language. The relation of the correlation that emerges here is a relation of reciprocity between two different orders of objects.

Translation is never the reshaping of linguistic forms or their equivalents in different languages according to certain syntactic patterns; it is the totality of the semantics that linguistic forms reveal, and it is this totality of the semantics that is conveyed in translation. If translation, especially literary translation, is understood as the translation of linguistic forms, then there can be no true translation from one language into another. Therefore, translation is not a matter of finding an equivalent for a syntactic string in a different language, but of creating a completely different form in a different language through a form-meaning unity. In a way, this brings a linguistic perspective to translation. Indeed, from a linguistic point of view, translation is the translation of the meaning of a linguistic sign into another sign, especially into a more advanced sign that defines the essence of the sign in the most detailed way. The rearticulation of a linguistic sign can be achieved in three ways: (i) intra-linguistic translation, (ii) interlinguistic translation, and (iii) inter-semiotic translation.

To define translation in a broader sense, it becomes clear that language itself is a process of translation, rather than a part of language. According to Octavio Paz, learning to speak is in a

sense learning to translate. For example, when a child asks his/her mother the meaning of a word, what the child really wants is nothing more than the translation of a foreign expression. Based on this, it can be said that translation occurs not only between languages but also within languages (Paz, 1981 p. 163). From this point of view, it cannot be said that any language is a truly original language. Indeed, language itself is essentially a translation process.

This article approaches translation from a linguistic perspective and analyzes different aspects of poetry translation in Turkish literature in the Republican period. The aim of the article is to reveal different aspects of translation, three milestones of the translation movement in the Republican period of Turkish literature. The data consist of the journals *Tercüme* (1940-1966), *Yazko Çeviri* (1982-1984) and *Metis Çeviri* (1989-1992), which made great contributions to poetry translation in the period they were published. The findings show that the intellectuals of the relevant period expressed their views on translation criticism through journals, that they put special emphasis to poetry translation, and that the language used in poetry translation requires a separate semiotic apparatus. The main axis of the discussions on translation criticism in the relevant period was the source-text orientation, the quality of translation and the differentiation of the language to be used in translation. Since translation criticism of the period did not consider translation as a process but as a product, its contributions to the literature remained limited.

The organization of the article is as follows: In the second section, brief information about the translation movement in Türkiye will be given. The third section will focus on the translation of poetry. In the fourth section, the journals , *Yazko Çeviri* and *Metis Çeviri* will be investigated in terms of translation criticism and poetry translation in translation journals will be discussed. The conclusion summarizes the study.

TRANSLATION IN TÜRKİYE BEFORE AND AFTER THE REPUBLICAN PERIOD

3

Translation in Turkish literature goes back to the 7th century Central Asia. In pre-Islamic Turkish literature, translations from Chinese can be found in both the Gokturk and Uighur fields. In later periods, Turks who adopted Islam continued the tradition of translation with translations from Arabic and Persian languages in order to learn the requirements of this new religion. Interlinear translations of the Qur'an are particularly important in this regard. In Turkish culture, both the changes in the 10th century (Islamization) and the changes in the 19th century (Westernization) have always been communicated to society through works of translation. In the years when the new religion began to spread, works written on religious rules were translated from Arabic, and encyclopedic works titled "acaib ve garaib", which gained importance in the scientific field from the 14th century, were translated from Arabic. During the reign of Sultan Ahmet III, many translations were made on the initiative of Grand Vizier İbrahim Pasha.

The use of translation for specific purposes continued during the Tanzimat years, and translations from Western literature were aimed at creating a social benefit. Therefore, especially in literary translations, it can be said that translators intervened in parts of the source text that would damage the construction of national culture (see Karadağ, 2015). The first official steps in the field of translation began with the opening of the Chamber of Translation during the reign of Sultan Mahmut II. However, the Chamber of Translation was mostly used for official purposes and literary works were not given much attention. Namik Kemal criticizes this situation as follows: "As far as translation is concerned, this science has not progressed in our country. In fact, 90 percent of the translated works cannot be understood by those who do not speak French (Kuntay, 1944, p. 53). During the reign of Sultan Abdülmecid, Encümen-i Daniş was established in 1851 and this committee translated the books to be taught in Darülfünun,

later Istanbul University. Cemiyet-i Tibbiye-i Osmaniye, which was established during the reign of Sultan Abdülaziz, translated books on medicine. Also during the reign of Sultan Abdülaziz, there was a plan to establish a translation society, but it was not realized. In the reign of Sultan Abdülhamid II, the Translation Society and the Mabeyn Translation Department were established, but these organizations were soon disbanded. The work of the Copyright and Translation Committee, which was established during the constitutional monarchy, remains mainly on the scientific level; literature and art are not given much attention.

The Translation Office, which was established during the Republican period, is the most important of these steps. In 1939, Hasan Ali Yücel, the Minister of Education, established the Translation Office as part of the Westernization policy and appointed Sebahattin Eyüboğlu and Nurullah Ataç, two famous literary and intellectual figures of the time, as its directors. In a short period of time, this office translated hundreds of foreign works into Turkish. Within the framework of the translation movement, which is accelerated by the work of the Translation Office, a journal is published which contains criticism of translated works, summaries of all national and international translated works, essays and articles on translation problems.

Hasan Ali Yücel, who was the Minister of Education at the time, made a great contribution to the Journal of Translation, which was founded in 1940 and published for 26 years. In fact, during his period, translation became a regular activity with the support of the state, and Yücel, who was well aware of the place of translation in the national awakening, addressed the problems related to translation and proposed solutions at the First Turkish Publishing Congress.

Halide Edip Adivar, Saffet Pala, Dr. Adnan Adivar, Bedri Tahir Şaman, Sebahattin Eyüboğlu, Ragıp Hulusi Erdem, Nurullah Ataç, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal, Abdülkadir İnan, Sebahattin Ali were present at the first meeting of the Translation Committee in 1939. Nurullah Ataç (Chairman), Saffet Pala, Sebahattin Eyüboğlu, Sebahattin Ali, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal were elected to the permanent board. Thanks to the activities of the Translation Office, a total of 500 works have been translated into Turkish. Greek and ancient classics predominated among them. 23 works by Plato, 5 by Euripides and 7 by Sophocles were published. Goethe was the most popular among German classics, Molière among French classics, and Shakespeare among English classics. There are also Eastern Islamic, Babylonian, Italian, Chinese and Hungarian classics.

The translation movement's focus on the classics of ancient Greece has been met with a number of criticisms. It is often said that no real progress can be made with a translation work that focuses only on the West, and that the construction of modern Turkish identity cannot be realized in a Western-oriented manner. Selim İleri presents Atilla İlhan's views on this issue as follows:

“İnönü cumhuriyeti Yunan-Latin kültürüne yöneldiğinden lise hayatımızda Aristophanes, Sophokles vb. handiyse ders kitabı diye okutulurdu [...] liselere Sophokles'i sokuyor ama Mevlana'yı kapının dışında bırakıyorlar [...] bugün taklit bir edebiyat geliyorsa, bunda tek yönlü bir çeviri çabasına aşırı önem vermenin etkisi vardır (İleri, 1982 p. 106).

[Since the İnönü Republic was oriented towards the Greek-Latin culture, Aristophanes, Sophocles, etc. were read as textbooks in our high schools [...] they let Sophocles into the high schools but left Mevlana outside of the door [...] if an imitation literature is developing today, it is due to the excessive emphasis on a one-way translation effort (İleri, 1982, p. 106).]

REPUBLICAN INTELLECTUALS' PERSPECTIVES ON TRANSLATION AND THE TRANSLATION OF POETRY

Both in the early Republican period and in later periods, ideas about translation and translation criticism often revolved around questions such as whether translation is possible in the true sense, the orientation of source and target texts, and the importance of form or meaning in translation. In the early Republican period, the exact nature of translation was often debated among intellectuals. According to Nurullah Ataç, for example, translation is the art of expressing the thoughts of an author in another language. It requires skill rather than knowledge (Ataç, 1944, p. 155). In an article published in *Vakit* on August 14, 1944, Yunus Kazım Köni argues that a complete translation is not possible and he refers to Elmalılı Hamdi Yazır's translation of the Qur'an. According to him, Elmalılı Hamdi Yazır used the term *meal* 'translation+interpretation' instead of *tercüme* 'translation'. In fact, according to some interpretations of Islam, it is not possible to fully translate the Qur'an into languages other than Arabic (Köni, 1944, p. 157).

Another important issue discussed among the intellectuals in the Republican period was the intellectual dimension of translation. Understanding the language of a literary text to be translated does not always bring with it an understanding of the ideas that the text conveys. Therefore, when translating a text, especially literary translation, it is also necessary to master the system of ideas expressed in the primary language in which the text was written. Thus, translation, which we analyzed above as a process of recreation, in this context also means rethinking. In fact, in linguistic terms, meaning is a form-function association, while thinking is more in the conceptual-theoretical dimension (Ataç, 1941, p. 77).

The movement of translation poetry, which gained great momentum in Turkish literature after the conversion to Islam, continued with translations of Arabic and especially Persian poetry and developed into an original literary tradition during the period of Divan literature. In the Tanzimat and Servet-i Fünun periods, translations of French poetry began to appear in Turkish literature, and in the Republican period, translations from English and German were added to French.

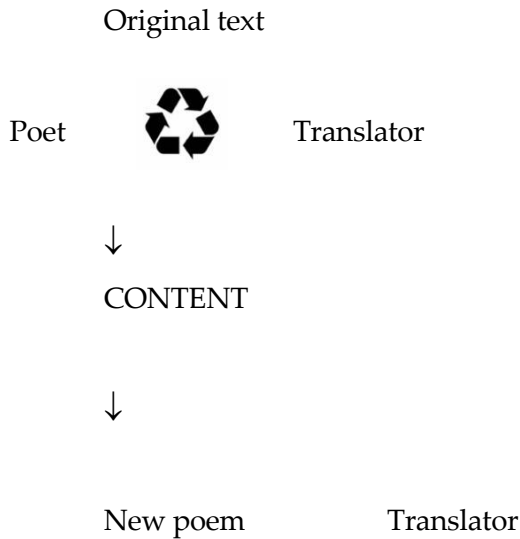
Although the translation of poetry is a much debated topic, poetry has been translated for centuries. From linguists to translators, from literary theorists to semioticians, from literary scholars to poets, everyone has expressed an opinion on the impossibility of transforming a linguistic form (poetic text) that conveys connotation into another form without losing its meaning-value. These ideas mostly focus on the fact that the loss of information-meaning, which is inevitable in the translation process, is multiplied by the loss of meaning, expression and style in the translation of poetry. This is because the poet uses linguistic signs not as a means of expression, but as an object. Thus, the language of poetry becomes a secondary language distilled from familiar words.

The translation of poetry is not only an activity of finding a correspondence between the source language and the target language. Since it requires attention to the "signifier" level of the sign system, and since in some poems this level completely affects the signifier (rhetorics), it brings with it many difficulties, ranging from the phonological quality of the linguistic forms to be translated, from technical elements to shifts in meaning (Gürsel, 1978). Based on all these, the view that poetry translation is impossible is rather the view that the element that makes a poem a poem is the sound similarity (paromasis). The famous linguist Roman Jakobson argues that poetry cannot be translated by definition (cited in Gürsel, 1978). According to him, the defining feature that constitutes the poetic text is realized in terms of phonology rather than syntax.

Despite the difficulties mentioned above, poetry translation has been practiced for centuries. Some basic techniques that have come to the fore in these translations have formed the theory of poetry translation over time. According to this, the poet reads the poem in the original language. This reading gives the translator the content that contains information about the tools of the original poem. When the goal is to write the poem, the translator must create a new form in which to place this content. The content is available, but a new form must be created. It is in this re-creation that the translator's talent lies (Barnstone, 1991, p. 96).

In poetry translation, the translator's reading of the original poem and then arriving at a new poetry text is actually a process of recycling. The universe of meaning conveyed by the linguistic forms in the original text is recycled in the mind of the translator, and a new linguistic form, the translated poem, is created. The product of recycling is still a poem, but the only link between it and the original poem is the raw material, in other words, the universe of meaning. However, the translator must still respect the original text with certain interests. These interests are technical, such as rhyme, poetic tone, and meter.

Picture 2. Poetry translation

The untranslatability of poetry is also one of the most frequently debated issues in poetry translation. Atilla İlhan jokingly responds to the claim that poetry is untranslatable as follows:

...Başka başka dillerde yazsalar da bazı şairlerin kan grupları aynıdır. Her yazar biraz kurcalasa yabancı dillerde yazan, kendi kan grubundan bir ya da birkaç yazar bulabilir. İşte edebi bir eserin çevriminde mutlaka bu kan grupları benzeşen yazarlar rol almalıdır. (Akt. İleri, 1982 s. 106)

[Some poets have the same blood type even though they write in different languages. If every writer digs a little, he can find one or more writers of his own blood group who write in foreign languages. In the translation of a literary work, writers of the same blood group must participate. (quoted in İleri, 1982, p. 106)]

Although the universe of meaning is sufficient in literary translation, in poetry the universe of meaning can only serve to reveal the essence of the text. Therefore, only the translation of the

universe of meaning determines the subject of the poem; the real translation is the translation of the way the poem is said, which, according to İlhan Berk, is impossible (Berk, 1978 p. 71). İlhan Berk compares the translation of poetry to an iron chickpea and gives hints on how poets should chew this chickpea. According to him, the most accurate way of translating is to find the poetic language/style of the poem to be translated. This requires perceiving the language of the source poem within the historical period. The best example of this is the difference between the language Sabri Esat Siyavuşgil used in translating Villar and the poetic language he used in translating Valery. At this point, it is important to convey the source poem as it is, rather than to say it best in Turkish. In a way, it is about finding the path that the source poem follows in Turkish. For example, in Melih Cevdet Anday's translation of Anabel Lee, we see that he has found both the language of the original poem, the structure closest to the original poem, and the way of saying it. Below is a part of the poem and the translation.

*It was many and many a year ago,
In a kingdom by the sea,
That a maiden there lived whom you may know
By the name of Annabel Lee;
And this maiden she lived with no other thought
Than to love and be loved by me.
Edgar Alan Poe*

*Senelerce senelerce evveldi
Bir deniz ülkesinde
Yaşayan bir kız vardı, bileceksiniz
İsmi Anabel Lee
Hiçbir şey düşünmezdi sevmekten
Sevmekten başka beni.
Çev. Melih Cevdet Anday*

Melih Cevdet Anday, the translator of Annabel Lee, expresses his thoughts on the translation of poetry in the following way:

Özgürlük metne sadık kalan bir özgürlüktür, bunun yanında şekli de korumak gerekir. İçerik elbette önemlidir ancak, dili, deyim gibi öteki öğeleri yok sayarsanız işin içinden çıkamazsınız. Biçemi kazımak gerekir. Her ozanın, her yazarın bir özel sesi vardır, bunu belirtmek gerekir. (quoted in Aktürel, 1991 p. 22)

[Freedom is a freedom that is faithful to the text, but it is also necessary to preserve the form. The content is important, of course, but if you ignore other elements like language and idioms, you can't get out of it. It is necessary to scrape the style. Every poet, every writer has a special voice, this should be noted. (quoted in Aktürel, 1991, p. 22)]

Cevat Çapan is another poet/translator who has expressed his views on the translation of poetry. According to Çapan (1991, p. 11), the untranslatability of poetry depends on the structure of the

texts. In easy texts, poetry translation may be possible and the product that is produced after translation can be called a poetry translation. But in difficult and demanding texts, the translation of poetry is a work of rewriting, a work of recreation. The difficulty of this recreation lies in the idioms, figures of speech, puns, and other subtleties of expression that are unique to a language. The technical features of poetry, or in other words, musical subtleties such as rhyme, stress, alliteration, are difficulties that can be overcome with a sensitive ear. According to Çapan, re-creation brings about a process of re-singing in the target language. Çapan says that the phrase "I wasted time, and now doth time waste me" in Shakespeare's Richard II reminds him of the line *Beni gıryan eden hükm-i zamandır* 'It is time that makes me wasted'. Similarly, when Antenius faints next to Cleopatra and sings "Let Rome in Fiber melt!", Çapan thinks of the song *Varsın gönül aşkına harab olsun* 'Let the heart be ruined for love'. Çapan (1991:16) states that the most important element of the original text that should not be lost in the translation of poetry is the tone of the poem, and in his own translations he is careful not to "detonate" his translations as much as possible.

Çapan's remarks on poetry translation show that translation refers to aesthetic concerns as well as the use of language and the universe of meaning of the poem. When this situation is evaluated in terms of semiotics, it shows that poetry translation brings a new aesthetic level along with a new level of meaning. In other words, the translation of poetry is not only a translation between signs, but also an exchange between aesthetic levels.

POETRY TRANSLATION AND TRANSLATION CRITICISM IN JOURNALS

In this section, detailed information will be given on three journals that made significant contributions to the translation movement in the Republican era. These journals are *Tercüme* (87 issues), published between 1940 and 1966, *Yazko Çeviri* (15 issues), published between 1981 and 1984, and *Metis Çeviri* (21 issues), published between 1987 and 1992.

These journals are of great importance in recent Turkish poetry in terms of reflecting the poetry of the period, introducing European, Asian, ancient Greek and Latin poetry to Turkish readers, and translating the poetry of Turkish poets into foreign languages. These three journals, which define themselves as translation journals, have maintained a certain continuity in a certain period of publication and have been the mirror of the literary trends and approaches of their time. In this section, however, we will emphasize the movement of translation poetry that developed in these three journals rather than the trends and approaches of the period. After discussing the journals in general, statistical information will be given about the poetry translations that emerged as a result of scanning the relevant journals. The study of Ayav et al. (1992) was used as a source for the preparation of some numerical data.

Tercüme Journal May 1940 - July 1966

Founded in 1940 as a publication of the Ministry of Education, *Tercüme* has been published as 87 issues between 1940 and 1966. As an activity of the Translation Office of the Ministry of Education, the journal was under the direction of Prof. Bedrettin Tuncel. It was published and printed in Ankara. Nurullah Ataç, Sabri Esat Siyavuşgil, Ahmet Muhip Dranas, Halide Edip Adivar, Orhan Veli Kanık, Nurullah Ataç, Sabri Esat Siyavuşgil, Ahmet Muhip Dranas, Halide Edip Adivar and Orhan Veli Kanık were the prominent writers in the first issues of the journal, and the number of writers increased in the following issues.

It has published 4 special issues. These are Poetry Special Issue (1945), Goethe Special Issue (1949), Schiller Special Issue (1959), and Letters Special Issue (1964). The number of original

articles published in the journal is 413 and that of translated articles is 931. Although most of the translations were from Western languages, translations were made from a total of 19 languages. The languages translated ranged from Arabic to Persian, Sanskrit to Chinese, and Japanese to Hindi. French was the top language translated with 34%. French was followed by German with 25% and English with 14%. Latin translations accounted for 6% of the total, while translations from Greek accounted for 5%. The rate of translations from Turkish into foreign languages is 3.5%. In the early years of the journal, Ancient Greek and Latin were emphasized, while the importance of Turkish has increased in recent years.

In the classification of translated works by age, the modern age is in first place with 54%. Translations of contemporary works account for 24%, ancient translations for 13%, and medieval translations for 9%. One-third of the translations are essays and reviews, and two-thirds are literary genres. Translations of literary genres were mostly published in reciprocal editions.

The total number of translators whose translations are published is 224. 116 of the translators have only one translation. The most productive translator is Selahattin Batu with his 42 works. The translators whose works are published in the earlier issues of the journal can be listed as Yaşar Nabi Nayır, Sabri Esat Siyavuşgil, Azra Erhat, Sebahattin Eyüboğlu, Lütfi Ay, Samim Sinanoğlu, Melahat Togar. Later on, new translators have also started: M. N. Gençosman, O. Peltek, Selahattin Batu, Salah Birsell, İlhan Berk, F. Baltaş. The alphabetical order of the contributors: Oktay Akbal, Sebahattin Ali, Melih Cevdet Anday, Özdemir Asaf, Nurullah Ataç, Lütfi Ay, F. Baltaş, Selahattin Batu, Suat Baydur, Sadi Baytun, İlhan Berk, Salah Birsell, Pertev Naili Boratav, Orhan Burian, Necati Cumalı, Ahmet Muhip Dranas, Azra Erhat, Sebahattin Eyüboğlu, M. Nuri Gençosman, Erol Güneş, Reşat Nuri Güntekin, Vedat Günyol, Talat Sait Halman, Nusret Hızır, Kemalettin Kamu, Orhan Veli Kanık, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vasfi Mahir Kocatürk, Yunus Kazım Köni, Sait Maden, Muallim Naci, Yaşar Nabi Nayır, Behçet Necatigil, Afif Obay, Halid Fahri Ozansoy, Nahid Sırrı Örik, Melahat Özgü, Oğuz Peltek, Tahsin Saraç, Samim Sinanoğlu, Suat Sinanoğlu, Sabri Esat Siyavuşgil, Cemil Ziya Şanbey, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Melahat Togar, Hilmi Ziya Ülken, Halit Ziya Uşaklıgil, Suut Kemal Yetkin, Can Yücel.

Sebahattin Ali's, Halide Edip's, Yaşar Nabi's and Nurullah Ataç's essays on the technique of translated poetry, Falih Rıfık Atay's introductions to translations, Mithat Cemal Kuntay's translation notes and Hasan Ali Yücel's introductory articles are some of the original articles we have come across. Some of the poetry translations published in the journal are as follows:

Orhan Burian's translation of Macbeth c. 1-7, Ahmet Muhip Dranas' translations of Baudelaire c. 2-8, Sabahattin Eyüboğlu's translations of prose poems by Baudelaire and La Fontaine c. 2-8, Lütfi Ay's translations of Corneille and Musset c. 2-9, c. 4-28, Sadık Boran's translations of Rupert Brooke c. 3-13. 2-9, c. 4-28, Sadık Boran's translations from Rupert Brooke c. 3-13. Another name who translated Baudelaire was Zübeyde Boran c. 3-16. Yunus Kazım Köni translated prose poems by Hölderlin c. 3-18, Azra Erhat's translations of Sappho, Arkhilokos, Hesiodos and Aristophanes c. 4-19, c. 5-25, Sabri Esat Siyavuşgil's translations of Cyreno de Bergerac by Edmond Rostand, Ballads by François Villon, Ruy Balas by Victor Hugo c. 5-28, c. 8-43,44. Can Yücel's translation of Narcissus by Ovidius Naso c. 5-25, his translations of T. S. Eliot and La Fontaine c. 11-60, c. 14-69-70 are also among the important translations.

The translations of Eastern classics in the journal include translations of the Seven Hangings, vol. 4-19; Necati Lugal's translation of Şehname, vol. 5-27; Nuri Gençosman's translations of rubai and ghazals from Cami, vol. 7-38; and selected poems from Sadi, vol. 8-45; Saffet Yetkin's

translations from Molla Cami, vol. 8-45; and Nuri Gençosman's translation of *Kaside-i Bürde*, vol. 15-73, 74.

***Yazko Çeviri* July 1981 - April 1984**

Yazko Çeviri was published as 18 issues between July 1981 and April 1984, continuously until its 15th issue, with irregular intervals thereafter. The journal has one special issue: Kafka Special Issue. The journal is owned by Mustafa Kemal Ağaoğlu on behalf of YAZKO, directed by Ahmet Cemal and edited by Adnan Yalçiner. Of the 531 articles published in *Yazko Çeviri*, 400 are translations and 131 are original. Of the translated articles, 49% were on literary genres, 11% on theory, 39% on essays and reviews, and 1% on book reviews and translation criticism. Of the articles on translation theory, 75% are on language and 25% are on translation.

A total of 28 languages were translated in the magazine, and 95% of these translations were from Western languages. Most of the translations were from French. Out of a total of 400 translations in the journal, 84 were from French, 80 from English, and 69 from German. The remaining translations are from Russian, Spanish, Italian and Turkish. Since the 5th issue of the magazine, poems by Turkish writers have also been translated into foreign languages. 44% of these poems were translated into French, 44% into English and 12% into German. Translations of recent and contemporary authors are chosen in the journal. The percentage of translations from antiquity remains at 3%. Most of the poems have not been published together. The poems that have been published are mostly by Turkish poets.

A total of 155 translators published in *Yazko Çeviri*. Of these, 83 made only one translation. The most productive translator is Ahmet Cemal, the director of the journal, and he has 28 translations. The main translators who contributed to the journal can be listed as in alphabetical order: Ataol Behremoğlu, Murat Belge, İlhan Berk, Ahmet Cemal, Aziz Çalışlar, Cevat Çapan, Mehmet Çavuş, Sebahattin Eyüboğlu, Akşit Göktürk, Vedat Günyol, Sema Rifat Güzelşan, Gül Işık, Selim İleri, Özdemir İnce, A. Kadir, Mehmet Kanar, Ayşe Kıran, Ahmet Kocaman, Onat Kutlar, Sait Maden, Lale Müldür, Behçet Necatigil, Bertan Onaran, Adnan Özer, Fatih Özgüven, Barış Pirhasan, Mehmet Rifat, Oktay Rifat, Samih Rifat, Yurdanur Salman, Ülkü Tamer, Melahat Togar, Atilla Tokatlı, Tomris Uyar, Can Yücel.

***Metis Çeviri* October 1987 - October 1992**

Metis Çeviri was published as 21 issues between October 1987 and October 1992, regularly until its 19th issue and then irregularly thereafter. Of the 581 articles published in the journal, 394 were translations and 187 were original. The original articles focused on investigations on the issue of translation, book introductions, translation theory, and translation criticism. 72% of the translated articles were on literary products, 17% on reviews and essays, and 9.5% on translation theory.

A total of 28 languages were translated. Most of the translations (66%) were from Western languages, with English being the most frequently used language. Excluding comparative translation, 136 of the 377 translations are translations of texts in English, 87 in Turkish, 43 in German, and 30 in French. While 95% of the journal's translations are from original languages, 5% are from secondary languages. The journal translated more works by Turkish poets into foreign languages than the two earlier journals analyzed above. 40% of the works by Turkish poets were translated into English, 26% into German, 22% into French, 2% into Spanish, 2% into Italian, and 1% into Adyghe, Armenian, Hebrew, Kurdish, Ossetian, Judeo-Spanish, and Greek. 90% of the translations are contemporary works.

A total of 241 translators' works were published in *Metis Çeviri* journal. Out of these, 157 have produced a single translation. The most productive translator is Yurdanur Salman with her 24 translations. Some of the translators who have contributed to the journal are listed below in alphabetical order: Füsün Akatlı, Teoman Aktürel, Şavkar Altınel, Oruç Arıoba, Yaşar Avunç, Berlin Yazı Çeviri Grubu, Ahmet Cemal, Ruth Cristie, Cevat Çapan, Güzin Dino, Safinaz Duruman, İsmet Zeki Eyüboğlu, Zafer Güler, Nilüfer Güngörmüş, Müge Gürsoy, Talat Sait Halman, Victoria Holbrook, Kemalettin Kamu, Nesrin Kasap, Alber Keşiş, Petek Kurtböke, Turgay Kurultay, Sait Maden, *Metis Çeviri Study Group*, Levent Mollaismailoğlu, Lale Müldür, Fatih Özgüven, Saliha Paker, Müfide Pekin, Yurdanur Salman, Tahsin Saraç, Tuğrul Tanyol, Talat Tekin, Melahat Togar, Zehra Toska, Tevfik Turan, Sedat Umran, Tomris Uyar, Orhan Veli, Hilmi Yavuz, Suut Kemal Yetkin, Can Yücel, Tahsin Yücel.

Poetry Translation and Translation Criticism in Journals

Translation journals and translation activities in these journals have been the subject of many previous studies. Among these, the studies of translation criticism are particularly important for our topic here. The proliferation of translation and interpreting departments in universities, especially the field of translation studies, has brought an academic approach to the subject. Studies on translation journals can be found in Bogenç Demirel and Yılmaz (1998), Berk (2004), Göktaş (2005), Akyol (2008), Özdilek (2013) and others. Our study is rather an attempt to question the current situation and the potential reasons for it. We do not aim at establishing some criteria for translation criticism (see, among others, Bogenç Demirel and Yılmaz, 1998; Anamur, 1998).

The most comprehensive issue discussed in translation journals in the context of translation criticism is the comparison of source and target texts. The main axis of discussion on this topic is the incompatibility between the source and target texts, in other words, translation errors. Thus, translation criticism has actually emerged as a problem of equivalence. If we evaluate this situation in terms of Toury's theory, we encounter the duality of the matrix norm and the textual-linguistic norm (Toury, 1995). That is, translation critics have emphasized that the translation should be as faithful as possible to the source language in terms of matrix norms and as faithful as possible to the structure of the target language in terms of textual-linguistic norms. This means that the translator is expected to do many things at once. This situation has made the translator dictate every part and every stage of the translation process; the translator is portrayed as a super-being, an omnipresent actor who is visible in both the source and target texts at the same time. Especially in the case of literary translations, criticism has become a typical witch hunt, revolving around the question of where the translator has made a mistake (see also Bengi Öner, 1999).

It can be said that the period in which the equivalence of the source and target texts was at the forefront was the period of the *Tercüme Journal*. In this period, the fact that poetry translations were published together with the originals inevitably led to the comparison of source and target texts, and especially the choice of words became the most important axis of criticism (Hızır, 1941). The micro-level criticism of this period continued in the following periods, and a macro-level evaluation of the translated text could not emerge.

Analyzing the content and tone of the translation criticism articles in *Tercüme Journal*, it can be said that these articles are actually evaluations of the quality of the translations made in the period rather than translation criticism. In this period, since the criteria for translation criticism had not been fully developed, the critics were generally positive about the translations and made

some minor suggestions for alternative translations. In addition, translators' replies to translation criticism were also published in the journal. In Özdilek's (2003) detailed study, Özdilek (2003, p. 40) reports that out of all the translation criticism articles (106) published in *Tercüme Journal*, only 5 were replied to by the translators.

Another reason why the debate about source text-target text equivalence is kept on the agenda by translation critics is that texts do not grow structurally; in other words, translation critics continue to identify one or more linguistic forms - be it a word, a phrase, or a sentence - as the main agenda of their criticism. However, the concept of text includes not only sentences, but also text-linguistic criteria such as coherence, consistency, and acceptability that must exist between these sentences. Therefore, a different understanding of translation criticism can be developed if translation criticism considers not small linguistic forms but larger linguistic forms. The macro-level description mentioned by Karantay (1993) also stands out as a similar situation.

In translation, not only textlinguistic, but also pragmatic phenomena are important for the opposition of source and target languages. In fact, linguistic forms, and the larger linguistic forms formed by the transposition of these forms into a string, contain not only grammatical meaning, but also pragmatic meaning, which is embellished by the speaker's intentions. The insistence on adhering to the text not only in terms of meaning but also in terms of grammatical structural equivalence, which was developed by critics of translation especially during the period of the *Tercüme Journal*, contradicts the fact that the use of syntactic structures differs from language to language. In this regard, Akerson Erkman (1988, p. 34) argues that formal adherence to grammatical rules in translation should not displace meaning, and that translation should depend on the implicit intentions of the source language. For example, the passive in European languages such as German and English and the passive in Turkish may have different implicit intentions in the translation of the subject. Therefore, the choice of grammatical structure in translation should depend on these implicit intentions. In this regard, Even Zohar's poly-system theory may be explanatory enough (Even Zohar, 1978). This descriptive approach, which views the translation as a product of the target culture, can more successfully address the problem that the translation of poetry, in particular, is too far removed from the source text in terms of syntactic structure.

As mentioned above, the distortions in source-target equivalence are considered errors by the critics of the time. However, according to Paker (1983 p. 131), errors in translation should not be accepted as a basis for translation evaluation. Paker uses Anton Popovic's notion of shifts instead of error as a source for this position. According to Popovic, the differences between the source text and the target text are not errors but shifts in idiom and should be considered normal in the translation process (Popovic, 1981 p. 156). Popovic's essentially structuralist/linguistic approach can be seen as an ideal way to remove the translator as superhero. In this context, Paker finds Can Yücel's translation of T. S. Eliot's *The Love Song of Alfred Profrock* the most successful. The reason for this is Can Yücel's relatively freer attitude among translators and his use of what Popovic calls phrase shifts. According to Paker, Can Yücel both adhered to the original text and exploited the possibilities of Turkish poetry in his translation.

In parallel with Paker (1983), Karantay (1987) also favors the translator's freedom in the context of source and target language differences. According to Karantay (1987, p. 56), translation criticism that is reduced to a comparison of source and target texts, especially in literary translation, is not very useful for literature. Instead, van den Broeck's descriptive model, which examines the plural relationships between the target text and the intended readership, between the source and target texts, and between the source and the set of texts reflecting the same

language/culture/traditions, may yield better results (Karantay, 1987, p. 56) (see also Bengi-Öner, 1993, p. 31; Ece, 2008, p. 142). In particular, Bengi-Öner's (1993) study can be interpreted as suggesting that some of the contradictions inherent in the theoretical approach to translation also permeate translation criticism, and that the focus on the source text in criticism makes the translator the target of unattainable perfection.

Doltaş (1988) has a different view from Paker (1983) and Karantay (1987) on the difference between the source and target texts in literary translation. According to Doltaş (1988), it should be essential to ensure the similarity between the two texts resulting from the translation. While similarity is identical with the concept of translation, difference brings the concept of variant. In this regard, Mehmet Fuat reminds that the translator has certain responsibilities in terms of preserving the style of the source text (Fuat, 1987 p. 19). According to Fuat (1987), it is an inexcusable excuse for the translator to confine a foreign author to his or her own style through translation. On the contrary, the translator should get into the author's mood and develop a style that corresponds to the author's style.

Another extension of the issue of source-target equivalence in the context of translation criticism is the evaluation of linguistic form and structure possibilities in the target language through translation. In other words, translation criticism has sometimes attributed the difference between the source and target languages to a lack of expression in the target language and suggested that linguistic forms in the target language can be enriched through translation. Although this does not seem to be the case for *Yazko Çeviri* and *Metis Çeviri*, the journals of the post-1980 translation movement, it is the case for *Tercüme Journal*, the journal of the early Republican period. Translation criticism in *Tercüme Journal* was sometimes reduced to the problems of the target language - Turkish - and the weakness of the expressive possibilities of Turkish was mentioned (Özdilek, 2013, p. 37). The movement of 'purification' the language in the early republican years was also felt in the literary world, and old words were replaced by new ones. However, the fact that the semantic/ontological connotations of the new words had not yet been established and that they could not acquire different literary meanings may have caused difficulties in translation. This may be the reason why translators such as Suat Sinanoğlu and Sabahattin Ali, who translated for *Tercüme Journal*, often complained about the target language.

Another important point in this regard is that translators sometimes rely on old Turkish and use old words instead of 'new' or 'pure' Turkish words that do not fully fit the expression in the translation. This makes the language of the translated text in need of translation. In fact, some critics in the Journal of Translation criticize some translations for using old language and style. For example, a translation of Voltaire by Nahit Sırrı was criticized by Bedrettin Tuncel on the grounds that the language and style were too old (Bogenç Demirel and Yılmaz, 1998, p. 101). In our opinion, the translator circumvents the formal constraints of the target language as a result of language planning (language simplification) by using old language and style. The extent to which translation activities between 1930 and 1950 were influenced by language simplification processes can be the subject of a separate study.

Finally, one of the debates that occurs in the critical articles in translation journals is that individual authors give some translation prescriptions that allow the development of norms for translation, in other words, individual authors examine the question of how translation should be. For example, Nusret Hızır, who is a frequent contributor of *Tercüme Journal* has expressed his opinions on how translation should be. According to Karantay (2008), such prescriptions were actually a search for a norm for translation at a time when translation studies had not yet

emerged as a science. Similarly, later journals such as *Yazko Çeviri* and *Metis Çeviri* also included opinions on the characteristics of translation. In this regard, Özdilek's (2013) categorization of the relevant opinions in *Tercüme Journal* is quite important and can be developed for other journals as well.

CONCLUSION

In this article, three journals - *Tercüme*, *Yazko Çeviri* and *Metis Çeviri* - which are among the milestones of the Republican period's translation movement in the axis of poetry translation, have been analyzed and their contributions to the field of translation criticism have been examined. Both *Tercüme Journal*, a journal in the early Republican period, and *Yazko Çeviri* and *Metis Çeviri*, journals with the same aim published in the post-1980 period, published many articles in the context of translation criticism and contributed to the formation of translation norms, albeit in a limited way.

The reasons for the limited amount of contribution are (i) the perception of translation criticism as an expression of disapproval among intellectuals, (ii) the creation of an omnipresent superhero by imposing on the translator the mission of being faithful to the source text and at the same time creating miracles in the target text, (iii) the inability to establish generally accepted translation norms on which translators can rely, (iv) the fact that translators remain faithful to the source text in some parts of the text and recreate it in other parts for the purpose of creating an aesthetic level in the target language, results in 'unfaithful translator' who is not good for anyone.

Today, as a result of studies carried out with a certain level of awareness, such as Bengi Öner (1993), Paker (1988) and Karantay (2008), translation criticism, which is a fault-finding activity trapped in subjective judgments, is gradually evolving towards an understanding based on objective criteria, taking into account both the translation product and the translation process.

REFERENCES

- Akerson Erkman, F. (1988). Korkulu rüyamız: Dilbilgisi. *Metis Çeviri*, 3, 30-35.
- Aktürel, T. (1991). Şiir dönüştürümü. *Metis Çeviri*, 13, 22-25.
- Akyol, G. (2008). Türkiye'de 1980-2000 yılları arasında çeviri dergileri üzerinden çeviri eleştirisine bakış. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi.
- Anamur, H. (1998). Özgün bir yazınsal çeviri eleştirisi önerisi: beş düzeyli nesnel çeviri eleştirisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim – Tercümanlık Bölümü, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* 8, 1 – 13.
- Ataç, N. (1941). Tercümeyle dair. *Tercüme* 1(6), 505-507.
- Ataç, N. (1944). Sohbet: Tercüme üzerine. *Ulus*, 14 Ağustos 1944.
- Ayav, Ö., S. Dolanoğlu, M. Gürsoy, B. İktüren, T. Kurultay. (1992). Sayısal verilerle Türkiye'de çeviri dergileri. *Metis Çeviri*, 20-21, 135-147.
- Barnstone, W. (1991). Şiir çevirisinde tercihler (çev. Gülşat Aygen). *Metis Çeviri*, 13, 96-99.

- Bengi Öner, I. (1993). Çeviri eleştirisi bağlamında eleştirel bilincin oluşması ve eleştiri, üst – eleştiri, çeviribilim ilişkileri. *Dilbilim Araştırmaları* 1993, 25-50.
- Bengi Öner, I. (1999). (Öz-) sorgulamalar hata avcılığı: Yazın çevirisiyle neden uğraşmalı? Nasıl uğraşmalı?'. *Çeviri Bir Süreçtir? Ya Çeviribilim?*, 137-149. Sel Yayıncılık.
- Berk, İ. (1978). Çeviri sorunları üzerine. *Türk Dili* 38, 71-75.
- Berk, Ö. (2014). *Translation and westernization in Turkey from the 1840s to the 1980s*. Ege Yayınları.
- Bogonç Demirel, E. & H. Yılmaz. (1998). Tercüme dergisinde çeviri eleştirisi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* 8, 93 – 105.
- Çapan, C. (1991). Cevat Çapan'la şiir çevirisi üzerine röportaj. *Metis Çeviri*, 13, 11-16.
- Doltaş, D. (1988). Yazın çevirisine farklı bir bakış: esnek aktarımın sınırları. *Metis Çeviri*, 2, 134-143.
- Ece, A. (2008). Çeviri eleştirisinde yaklaşımlar. Haz. Mehmet Rifat, *Çeviri seçkisi I*. Sel Yayıncılık.
- Even-Zohar, I. (1978). The position of translated literature within the literary polysystem. Haz. S. Holmes, J. Lambert, R. van den Broeck, *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies*, 117-127. Acco.
- Fuat, M. (1987). Mehmet Fuat'la söyleşi. Haz. Müge Gürsoy ve Levent Mollamustafaoğlu. *Metis Çeviri*, 1, 11-21.
- Göktaş, N. (2005). Türk çeviri tarihinde Tercüme Dergisi ve Metis Çeviri Dergisi'nin yeri. PhD Thesis, Çukurova University, Adana.
- Gürsel, N. (1978). Şiir çevirisinde yöntem. *Türk Dili*, 38, 155-158.
- Haleva, B. (2012). Şiir çevirisine kuramsal ve uygulamalı yaklaşımlar. *Dilbilim*, 15, 287-298.
- Hızır, N. (1941). Tercüme tenkidlerine dair. *Tercüme*, 20, 177-178.
- Holmes, J. S. (1972). The name and nature of translation studies. *Translated*, 2, 67-80.
- İleri, S. (1982). Atilla İlhan'la çeviri üzerine. *Yazko Çeviri*, 2, 106-109.
- Karadağ, A. B. (2015). The contribution of the novels translated into Ottoman Turkish between the Ottoman Tanzimat period and the alphabet reform to the Ottoman/Turkish cultural heritage: an overview of the prefaces with a focus on national morals and customs. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 113-128.
- Karantay, S. (1987). Çeviri eleştirisi: sorunlar, ilkeler, uygulamalar. *Metis Çeviri*, 1, 48-56.
- Karantay, S. (1993). Çeviri eleştirisinin bilimsel konumu üzerine eleştirel görüşler ve bir model önerisi. *Dilbilim Araştırmaları*, 19-24.
- Karantay, S. (2008). Tercüme bürosu: normlar ve işlevler. Haz. Mehmet Rifat, *Çeviri Seçkisi*, 1, 48-53. Sel Yayıncılık.
- Köni, Y. K. (1944). Tercüme üzerine. *Tercüme Dergisi*, 5, 157.
- Kuntay, M. C. (1944). Tercüme merhalesinde resmi ve hususi adımlar. *Tercüme Dergisi*, 5, 53-60.
- Özdilek, H. (2013). Tercüme dergisi ve Türkiye'deki çeviri eleştirisi serüvenine katkıları. Master's Thesis, Istanbul University, Istanbul.

- Paker, S. (1983). Çeviride yanlış/doğru sorunu ve şiir çevirisinin değerlendirilmesi. *Yazko Çeviri*, 13, 131-139.
- Paz, O. (1981). Söz sanatı ve söze bağlılık açısından çeviri, (Çev. Ahmet Cemal). *Yazko Çeviri*, 1, 163-197.
- Popoviç, A. (1981). Çeviri çözümlemesinde 'deyiş kaydırma' kavramı. Çev. Yurdanur Salman. *Yazko Çeviri*, 1, 156-162.
- Toury, G. (1995). *The nature and role of norms in translation: Descriptive translation studies and beyond*, 53-70. John Benjamins.

Cumhuriyet Dönemi Çeviri Dergilerinde Çeviri Şiir ve Çeviri Eleştirisi

Semra Baturay Meral¹

Hasan Mesut Meral^{2*}

* Sorumlu yazar

¹ Arş. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

semraturay@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2231-361X>

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye

hmeral@yildiz.edu.tr

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4215-7378>

Makale geliş tarihi / First received : 22.04.2023

Makale kabul tarihi / Accepted : 22.05.2023

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

1- Her iki araştırmacının katkısı eşittir.

2- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

3- Makalemizde etik kurulu izni alınmasını gerektiren bir durum yoktur. Dökümandan veriler elde edilmiştir. Etik kurul onayı gerektirmemektedir.

4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 08%

Citation:

Baturay-Meral, S. & Meral, H. M. (2023). Cumhuriyet dönemi çeviri dergilerinde çeviri şiir ve çeviri eleştirisi. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, (2), 1-31.

ÖZ

Bu makalede çeviriye dilbilimsel açıdan yaklaşılmakta ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında şiir çevirisinin farklı yönleri incelenmektedir. Makalenin amacı Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde çeviri hareketinin üç kilometre taşı olan *Tercüme*, *Yazko Çeviri* ve *Metis Çeviri* dergilerinde çeviri eleştirisi bağlamında şiir çevirisinin farklı yönlerini ortaya koymaktır. İncelemeye konu olan veri yayınlandıkları dönemde çeviri şiire büyük katkılar yapan *Tercüme* (1940-1966), *Yazko Çeviri* (1982-1984) ve *Metis Çeviri* (1989-1992) dergileri ve bu dergilerde yayınlanan çeviri şiirlerden oluşmaktadır. İncelenen dergilerden elde edilen bulgular, ilgili dönemin aydınlarının çeviri eleştirisi bağlamındaki görüşlerini dergiler aracılığı ile ortaya koyduklarını, şiir çevirisine özel bir önem verdiklerini ve şiir çevirisinde kullanılan dilin ayrı bir göstergebilimsel düzenek gerektirdiğini göstermektedir. İlgili dönemde çeviri eleştirisi konusundaki tartışmaların ana eksenini kaynak metin-erek metin oryantasyonu, çevirini niteliği ve çeviride kullanılacak dil farklılaşması oluşturmaktadır. Dönemin çeviri eleştirisi anlayışının çeviriyi bir süreç olarak değil de çeviri metni bir ürün olarak değerlendirmesi nedeniyle alanyazına katkıları sınırlı düzeyde kalmıştır.

Anahtar kelimeler

Çeviribilim, çeviri eleştirisi, şiir çevirisi, Tercüme, Yazko Çeviri, Metis Çeviri

GİRİŞ

İnsanlığın yazın geleneğinde yüzyıllardan beri var olan çeviri kavramı, 20. Yüzyılın sonlarına doğru dilbilimden bağımsız yeni bir disiplin ve bu disipline ait yeni kuramlar olarak ortaya çıkar (Holmes, 1972). Sözlük anlamıyla, "bir metni ait olduğu dilden başka bir dile aktarmak, o dilde tekrar söylemek" (TDK Türkçe Sözlük, 1988) olan çeviri, aslında yazarın ne demek istediğini anlatan kelimeleri çevirmekten ziyade, o kelimelerin anlattığı semantik bir bütün olan anlamı başka bir dilde tekrar etmektir. Bu şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 1. Çeviri dizimi

Birincil Söz → Gönderge ← İkincil Söz

Buradaki ifadeden de anlaşılacağı gibi çeviri, birincil dil tarafından bir göndergeye aktarılan sözün ikincil bir dil tarafından o göndergeye aktarılabilen yeni bir söz ile ifade edilmesidir. Burada ortaya çıkan bağıntı ilişkisi, iki ayrı nesne düzeni arasındaki karşılıklılık bağıntısıdır.

Çeviri hiçbir zaman dilsel formların ya da bu dilsel formların farklı dillerdeki karşılıklarının belirli sözdizim kalıplarına göre yeniden şekillendirilmesiyle ortaya çıkmaz; dilsel formların ortaya koyduğu anlam-evren bütünü olarak ortaya çıkar ve çeviride aktarılan bu anlam-evren bütünüdür. Eğer çeviri, özellikle de yazın çevirisi dilsel form çevirisi olarak anlaşılırsa, hiçbir dilden hiçbir dile gerçek anlamda çeviri mümkün olmaz. Dolayısıyla çeviri bir sözdizim dizgesine farklı bir dilde herhangi bir karşılık bulma işi değil, bir şekil-anlam birlikteliği üzerinden farklı bir dilde apayrı bir yaratma işidir. Bu bir bakıma çeviriye dilbilimsel bir bakış açısını da beraberinde getirir. Nitekim, dilbilim açısından çeviri, dilsel bir göstergenin anlamının başka bir göstergeye özellikle göstergenin özünü en ayrıntılı biçimde tanımlayan daha gelişmiş bir göstergeye çevirisidir. Dilsel göstergenin yeniden dile getirilmesi üç yolla olur: (i) diliçi çeviri, (ii) diller arası çeviri, ve (iii) göstergeler arası çeviri.

Çeviriyi daha geniş anlamda tanımlamak gerekirse, dilin bir parçasının değil de aslında dilin kendisinin bir çeviri süreci olduğu ortaya çıkar. Octavio Paz'a göre konuşmayı öğrenmek bir bakıma çevirmeyi öğrenmektir. Örneğin bir çocuk annesine bir sözcüğün anlamını sorduğunda çocuğun asıl istediği kendisine yabancı bir anlatımın çevrilmesinden başka bir şey değildir.

Bundan yola çıkarak söylenebilir ki çeviri yalnız diller arasında değil, dil içinde de ortaya çıkar (Paz, 1981, s. 163). Bundan hareketle herhangi bir dilin gerçek anlamda özgün bir dil olduğu söylenemez. Nitekim, dilin kendisi özü itibarıyla bir çeviri sürecidir.

Çeviri sürecinin öncesinde ele alınırsa, bir dilsel formun anlamı dilsel formun yanı başında bulunmaz, aynı dilsel formun içinde de olmadığı kesindir. Formların anlamı ancak onun herhangi bir kullanımının, yazılı ya da sözlü bağlamda öteki dilsel formlarla teşkil ettiği karşıtlıkların bir toplamıdır, bir başka deyişle bir alt düzenler bütünüdür. Bir diğer ifadeyle anlam evreni kazanılmış bir değerdir. Haas (1981)'e göre çeviri tam da bu kazanılmış değerlerin yeniden kazanılmasıdır. Herhangi iki dilde ortaya çıkan aynı/benzer gönderim durumları=olguları=kuralları bu anlam evreninin çevrilmesine katkıda bulunur. Ancak, bu aynı/benzer gönderim durumları her zaman bulunmaz, çünkü diller, dilsel formlar ve dilsel araçlar öyle incedir ki, bir dilde tek bir olgu olan bir şey, başka bir dilde birçok farklı olguya karşılık gelebilir.

Bu makalede çeviriye dilbilimsel açıdan yaklaşılmakta ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında şiir çevirisinin farklı yönleri incelenmektedir. Makalenin amacı Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde çeviri hareketinin üç kilometre taşı olan Tercüme, Yazko Çeviri ve Metis Çeviri dergilerinde çeviri eleştirisi bağlamında şiir çevirisinin farklı yönlerini ortaya koymaktır. İncelemeye konu olan veri yayınlandıkları dönemde çeviri şiire büyük katkılar yapan Tercüme (1940-1966), Yazko Çeviri (1982-1984) ve Metis Çeviri (1989-1992) dergileri ve bu dergilerde yayınlanan çeviri şiirlerden oluşmaktadır. İncelenen dergilerden elde edilen bulgular, ilgili dönemin aydınlarının çeviri eleştirisi bağlamındaki görüşlerini dergiler aracılığı ile ortaya koyduklarını, şiir çevirisine özel bir önem verdiklerini ve şiir çevirisinde kullanılan dilin ayrı bir göstergebilimsel düzenek gerektirdiğini göstermektedir. İlgili dönemde çeviri eleştirisi konusundaki tartışmaların ana eksenini kaynak metin-erek metin oryantasyonu, çevirinin niteliği ve çeviride kullanılacak dil farklılaşması oluşturmaktadır. Dönemin çeviri eleştirisi anlayışının çeviriyi bir süreç olarak değil de çeviri metni bir ürün olarak değerlendirmesi nedeniyle alanyazına katkıları sınırlı düzeyde kalmıştır.

Makalenin organizasyonu şu şekildedir: İkinci bölümde Türkiye'de çeviri hareketi hakkında kısa bilgiler verilecek, üçüncü bölümde ise şiir çevirisi konusuna odaklanılacaktır. Dördüncü bölümde Tercüme, Yazko Çeviri ve Metis Çeviri dergilerindeki çeviri eleştirisi ve şiir çevirisi konularına değinilecektir. Sonuç bölümü çalışmayı özetler niteliktedir.

CUMHURİYET ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE ÇEVİRİ

Türk edebiyatı tarihinde çevirinin daha oluşum devirlerinde başladığı düşünülecek olursa çevirinin önemi daha iyi anlaşılır. İslamiyet öncesi Türk edebiyatında hem Göktürk hem de Uygur sahasında Çince'den yapılan çeviriler görülür. Daha sonraki dönemlerde İslamiyet'i benimseyen Türkler, bu yeni dinin gereklerini öğrenmek için Arap ve Fars dillerinden yapılan çevirilerle çeviri geleneğini devam ettirmişlerdir. Özellikle satır arası Kuran çevirileri bu anlamda önemlidir. Türk kültüründe gerek onuncu yüzyıldaki değişim (İslamlaşma) gerek 19. Yüzyıl'daki değişim (Batılılaşma) hep çeviri eserler vasıtasıyla topluma mal edilmiştir. Yeni dinin yayılmaya başladığı yıllarda Arapçadan dini kurallar üzerine yazılmış eserler çevrilmiş, 14. Yüzyıl'dan itibaren de bilimsel alanda önem kazanan 'acaib ve garaib' adlı ansiklopedik eserler önem kazanmıştır. Sonraki dönemde tıpla ilgili çevirilere de rastlanır. Sultan III. Ahmet döneminde sadrazam İbrahim Paşa'nın girişimiyle birçok çeviri yapılmıştır.

Çevirinin belirli amaçlara yönelik kullanımı Tanzimat yıllarında da devam etmiş, Batı edebiyatından yapılan çevirilerde toplumsal bir fayda oluşturmak hedeflenmiştir. Buna

istinaden, özellikle edebiyat çevirilerinde kaynak metnin milli kültürün inşasını zedeleyecek bölümlerine çevirmenler tarafından müdahalelerde bulunulduğu söylenebilir (Bkz. Karadağ, 2015). Tercüme alanında ilk resmi adımlar ise Sultan II. Mahmut döneminde Tercüme Odası'nın açılması ile başlar. Ancak Tercüme Odası daha çok resmi amaçlar için kullanılmış, edebi eserlere fazla ilgi gösterilmemiştir. Namık Kemal bu durumu şöyle eleştirir: "Tercümelere gelince, bu fen bizde ilerlememiştir. Hatta tercüme olunmuş eserlerin yüzde 90'ını Fransızca bilmeyen anlayamaz (Kuntay, 1944, s. 53). Sultan Abdülmecid devrinde, 1851'de Encümen-i Daniş kurulmuş, bu kurul Darülfünunda okutulacak kitapları çevirmiştir. Sultan Abdülaziz devrinde kurulan Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye ise tıpla ilgili kitaplar çevirmiştir. Yine Sultan Abdülaziz devrinde tercüme cemiyeti kurulmak istenmiş, ancak bu gerçekleşmemiştir. Sultan II. Abdülhamid devrine gelindiğinde ise Mütercimîn Cemiyeti ve Mabeyn Mütercimliği Dairesi görülür, ancak bu kurullar da kısa süre sonra dağılır. Meşrutiyet döneminde kurulan Telif ve Tercüme Heyeti'nin yaptığı çalışmalar daha çok bilimsel düzlemde kalır; edebiyat ve sanata fazla yer ayrılmaz.

Cumhuriyet döneminde kurulan Tercüme Bürosu ise mevcut adımların en önemlisi olarak karşımıza çıkar. 1939'da batılılaşma politikaları gereği Maarif Vekili Hasan Ali Yücel Tercüme Bürosu'nu kurar ve yönetimine devrin ünlü edebiyat ve fikir adamlarından Sebahattin Eyüboğlu ve Nurullah Ataç'ı getirir. Kısa süre içinde bu büro yüzlerce yabancı eseri Türkçeye kazandırır. Tercüme Bürosu'nun çalışmalarıyla hızlanan çeviri hareketi kapsamında, çeviri yapıtlarının eleştirilerinin, milli ve milletlerarası nitelikte tüm çeviri çalışmalarının özetlerinin, çeviri sorunlarına ilişkin deneme ve yazıların olduğu bir dergi çıkarılır.

1940 yılında yayınlanmaya başlayıp 26 yıl süreyle çıkan Tercüme Dergisi'nde dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in katkısı büyüktür. Nitekim onun dönemindeki tercüme devletin desteğinde düzenli bir çalışma haline gelmiş, tercümenin milli uyanışlardaki yerini iyi izlemiş olan Yücel, Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nde tercüme ile ilgili problemleri ele almış, çözüm önerileri getirmiştir. Tercüme, milletlerarası sözünün anlatmak istediği amacı, her şeyden önce, her şeyden çok gerçekleştirmeye yarayan bir vasıta olarak gören Yücel, tercümenin bir milletin büyüklerinin düşündüklerini diğer milletlerin halkına duyurduğunu söyler (Yücel, 1961, s. 16).

1939'da Tercüme Heyeti'nin ilk toplantısında Halide Edip Adıvar, Saffet Pala, Dr. Adnan Adıvar, Bedri Tahir Şaman, Sebahattin Eyüboğlu, Ragıp Hulusi Erdem, Nurullah Ataç, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal, Abdülkadir İnan, Sebahattin Ali hazır bulunmuşlar, daimî büroya ise Nurullah Ataç (başkan), Saffet Pala, Sebahattin Eyüboğlu, Sebahattin Ali, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal seçilmişlerdir. Tercüme Bürosu'nun faaliyetleri sayesinde toplam 500 eser Türkçeye kazandırılır. Bunlar arasında Yunan ve Antik çağ klasikleri ağırlık kazanmıştır. Eflatun'un 23, Euripides'in 5, Sofokles'in 7 eseri yayınlanmıştır. Alman klasikleri arasında Goethe, Fransız klasikleri arasında Molière, İngiliz klasikleri arasında da Shakespeare başta gelir. Bunların yanında Şark-İslam, Babil, İtalyan, Çin ve Macar klasikleri de yer alır.

Tercüme hareketinin Antik Yunan klasikleri üzerine yoğunlaşması beraberinde birtakım eleştirileri de getirir. Sadece batı odaklı bir tercüme çalışması ile gerçek anlamda bir ilerleme sağlanamayacağı, modern Türk kimliğinin inşasının sadece batıya dönük bir şekilde gerçekleştirilemeyeceği sıklıkla dillendirilir. Bu konuda Selim İleri Atilla İlhan'ın görüşlerini şu şekilde verir:

İnönü cumhuriyeti Yunan-Latin kültürüne yöneldiğinden lise hayatımızda Aristophanes, Sophokles vb. handiyse ders kitabı diye okutulurdu [...] liselere Sophokles'i sokuyor ama

Mevlana'yı kapının dışında bırakıyorlar [...] bugün taklit bir edebiyat geliyorsa, bunda tek yönlü bir çeviri çabasına aşırı önem vermenin etkisi vardır (İleri, 1982 s. 106).

CUMHURİYET DÖNEMİ AYDINLARININ ÇEVİRİ VE ŞİİR ÇEVİRİSİNE BAKIŞ AÇILARI

Gerek erken Cumhuriyet dönemi, gerekse sonraki dönemlerde çeviri ve çeviri eleştirisi üzerine dile getirilen düşünceler sıklıkla gerçek anlamda çevirinin mümkün olup olmadığı, kaynak metin-erek metin oryantasyonu, çeviride form ya da anlamın önem kazanması gibi konular üzerine yoğunlaşır. Erken Cumhuriyet döneminde çevirinin tam olarak ne olduğu entelektüeller arasında sıklıkla tartışılır. Örneğin Nurullah Ataç'a göre tercüme bir müellifin düşüncesini bir başka dilde söyleyebilme sanatıdır. Bilgiden ziyade yetenek ister (Ataç, 1944, s. 155). Yunus Kazım Köni ise 14 Ağustos 1944 tarihli Vakıf gazetesinde çıkan bir yazısında tamamen çevirinin mümkün olmadığını savunurken Elmalılı Hamdi Yazır'ın Kuran çevirisine atıfta bulunur. Ona göre Elmalılı Hamdi Yazır Kuran çevirisi yerine Kuran meali ifadesini kullanmıştır. Nitekim kimi İslam yorumlarına göre Kuran'ın ana dili olan Arapçadan başka bir dillere tam olarak aktarılması mümkün değildir (Köni, 1944, s. 157).

Cumhuriyet dönemi aydınları arasında tartışılan bir diğer önemli konu da çevirinin düşünce boyutudur. Çevrilecek bir yazın metninin dilini anlamak, her zaman metnin yaydığı fikirleri de anlamayı beraberinde getirmez. Bu yüzden özellikle yazın çevirisinde bir metni çevirirken metnin yazıldığı birincil dilde ifade ettiği düşünceler sistemine hakim olmak da gerekir. Böylelikle, yukarıda bir yeniden yaratma süreci olarak incelediğimiz çeviri, bu bağlamda değerlendirildiğinde bir yeniden düşünme anlamına da gelir. Nitekim anlam dilbilimsel açıdan bir form-işlev birlikteliğidir; düşünce ise daha çok kavramsal-kuramsal boyuttadır (Ataç, 1941, s. 77).

Türk edebiyatında İslamiyet'e geçildikten sonraki dönemde büyük bir hız kazanan çeviri şiir hareketi, Arap ve özellikle Fars edebiyatına ait manzum eserlerden yapılan çevirilerle devam etmiş, Divan Edebiyatı döneminde ise özgün bir edebiyat geleneğine evrilmiştir. Tanzimat ve Servet-i Fünun dönemlerinde ise Fransız şiirinden yapılan çeviriler Türk yazın edebiyatında boy göstermeğe başlamış, Cumhuriyet dönemine geldiğinde Fransızcaya İngiliz ve Alman dillerinden yapılan çeviriler de eklenmiştir.

Şiir çevirisi üzerinde çok tartışılan bir konu olmakla birlikte yüzyıllardır şiir çevirisi yapılmaktadır. Dilbilimcilerden çevirmenlere, edebiyat kuramcılarında göstergebilimcilere, edebiyatçılardan şairlere kadar herkes, tümüyle yan anlamlar (connotation) ileten bir dilsel form dizgesinin (şiirsel metnin) anlam-değer yitimine uğramadan başka bir dizgeye dönüşme olanaksızlığı üzerine fikir beyan etmişlerdir. Bu fikirler çoğunlukla çeviri işleminde kaçınılmaz olan bilgi-anlam kaybının, şiir çevirisinde hem anlam, hem ifade, hem de üslup kaybıyla çoğalması üzerinde yoğunlaşır. Çünkü şair, dil göstergelerini anlatım aracı olarak değil, bir nesne gibi kullanır. Böylece şiir dili bildik sözcüklerden damıtılmış bir ikincil dile dönüşür.

Şiir çevirisi yalnızca kaynak dil ile erek dil arasında gerçekleşen bir karşılık bulma etkinliği değildir. Göstergeler dizgesinin "gösteren" düzlemine de önem vermediği gerektirdiğinden, hatta bazı şiirlerde bu düzlem göstereni tümüyle etkilediğinden (sözcük oyunları=retorik) karşılık aranan dilsel formların sesbilimsel niteliğinden, teknik öğelerden anlam kaymalarına değin birçok güçlüğü beraberinde getirir (Gürsel, 1978). Bütün bunlardan hareketle şiir çevirisinin olanaksız olduğu görüşü daha çok şiiri şiir yapan ögenin ses benzeşimi (Paromasis) olduğu görüşüdür. Ünlü dilbilimci Roman Jakobson, şiirin tanımı gereği çevrilemeyeceğini öne sürer

(Akt. Gürsel, 1978). Ona göre şiirsel metni oluşturan belirleyici özellik, sözdizim açısından çok sesbilimi açısıyla gerçekleşir.

Yukarıda bahsedilen zorluklara rağmen şiir çevirisi yüzyıllardan beri yapılagelmektedir. Bu çevirilerde ön plana çıkan birtakım temel teknikler, zamanla şiir çevirisinin kuramını oluşturmuştur. Buna göre şair, özgün dildeki şiiri okur. Bu okuma çevirmene asıl şiirin araçlarına ait bilgiyi kapsayan içeriği verir. Amaç şiirin yazılması ise çevirmene bu içeriği yerleştireceği yeni bir biçim yaratmasını gerektirir. İçerik elde hazırdır ancak yeni bir biçim mutlaka yaratılmalıdır. İşte çevirmenin yeteneği bu yeniden yaratımda yatar (Barnstone, 1991 s. 96).

Şiir çevirisinde çevirmenin özgün şiiri okuması ve sonrasında yeni bir şiir metnine ulaşması aslında bir geri dönüşüm sürecinden ibarettir. Özgün metindeki dilsel formlar aracılığı ile aktarılan anlam evreni çevirmenin zihninde geri dönüşüme uğrar ve yeni bir dilsel form bütünü olan çeviri şiir ortaya çıkar. Geri dönüşümden elde edilen ürün yine bir şiirdir ancak özgün şiir ile arasındaki tek bağ hammadde, bir başka deyişle anlam evrenidir. Ancak yine de çevirmen özgün metne birtakım ilgilerle saygı duymak zorundadır. Bu ilgiler, uyak, şiirsel ton ve vezin tekniği gibi teknik alanda gerçekleşen ilgilere dir.

Şekil 2. Çeviri şiir

Şiirin çevrilemezliği de şiir çevirisi konusunda sıklıkla tartışılan konulardandır. Şiirin çevrilemezliği iddiasına Atilla İlhan şaka yollu şöyle yanıt verir:

...Başka başka dillerde yazsalar da bazı şairlerin kan grupları aynıdır. Her yazar biraz kurcalasa yabancı dillerde yazan, kendi kan grubundan bir ya da birkaç yazar bulabilir. İşte edebi bir eserin çevriminde mutlaka bu kan grupları benzeşen yazarlar rol almalıdır. (Akt. İleri, 1982 s. 106)

Nesnel bir yazın çevirisinde anlam evreninin yeterli olmasına karşın şiirde anlam evreni ancak metnin özünü ortaya koymaya yarar. Dolayısıyla salt anlam evrenini çevirmek şiirin konusunu belirler; asıl çeviri şiirin deyiş, söyleniş biçiminin çevrilmesidir ki bu İlhan Berk'e göre imkansızdır (Berk, 1978 s. 71). İlhan Berk şiir çevirisini demir leblebiye benzetir ve şairlerin bu leblebiyi nasıl çiğneyeceğine dair ipuçları verir. Ona göre çeviride en isabetli yol, çevrilecek şiirin

şiiir dilini/üslubunu bulmaktır. Bu da kaynak şiiirin dilini tarihsel dönem içerisinde algılamayı gerektirir. Buna en iyi örnek Sabri Esat Siyavuşgil'in Villar'ı çevirirken kullandığı dil ile Valery'i çevirirken kullandığı şiiir dilinin farklı oluşudur. Bu noktada önemli olan kaynak şiiiri Türkçede en iyi söylemek yerine onu olduğu gibi aktarmaktır. Bir bakıma kaynak şiiirin izlediği yolu Türkçede bulmaktır. Örneğin Melih Cevdet Anday'ın Anabel Lee çevirisinde onun asıl şiiirin hem dilini hem asıl şiiire en yakın yapıyı hem de söyleyiş biçimini bulduğunu görürüz. Şiiirin ve çevirinin bir bölümü aşağıda verilmiştir:

*It was many and many a year ago,
In a kingdom by the sea,
That a maiden there lived whom you may know
By the name of Annabel Lee;
And this maiden she lived with no other thought
Than to love and be loved by me.
Edgar Alan Poe*

*Senelerce senelerce evveldi
Bir deniz ülkesinde
Yaşayan bir kız vardı, bileceksiniz
İsmi Anabel Lee
Hiçbir şey düşünmezdi sevmekten
Sevmekten başka beni.
Çev. Melih Cevdet Anday*

Annabel Lee'nin çevirmeni Melih Cevdet Anday şiiir çevirisi ile ilgili düşüncelerini dile getirirken şöyle der:

*Özgürlük metne sadık kalan bir özgürlüktür, bunun yanında şekli de korumak gerekir. İçerik elbette önemlidir ancak, dili, deyim gibi öteki öğeleri yok sayarsanız işin içinden çıkamazsınız. Biçimi kazımak gerekir. Her ozanın, her yazarın bir özel sesi vardır, bunu belirtmek gerekir.
(Akt. Aktürel, 1991, s. 22)*

Şiiir çevirisi konusunda görüşlerini dile getiren bir diğer şair/çevirmen de Cevat Çapan'dır. Çapan'a (1991, s. 11) göre şiiirin çevrilemezliği metinlerin yapısına bağlıdır. Şiiir çevirisi kolay metinlerde mümkün olabilir ve çeviri sonrasında ortaya çıkan ürüne şiiir çevirisi denebilir. Ancak içinden çıkılması güç, zorlu metinlerde şiiir çevirisi bir yeniden yazma-söyleme, bir yeniden yaratma işidir. Bu yeniden yaratmadaki zorluk deyimler, söz sanatları, sözcük oyunları gibi bir dilin kendine özgü anlatım inceliklerinde yatar. Şiiirdeki teknik özellikler ya da bir başka deyişle; uyak, vurgu, ses yinelemesi gibi müziksel incelikler duyarlı bir kulakla üstesinden gelinebilecek zorluklardır. Çapan'a göre yeniden yaratım erek dilde bir yeniden söyleme sürecini getirir. Çapan Shakespeare'in II. Richard adlı oyununda geçen "I wasted time, and now doth time waste me" ifadesinin kendisine "beni gıryan eden hükm-i zamandır" dizesini hatırlattığını söyler. Aynı şekilde Antenus, Cleopatra'nın yanında kendinden geçip "let Rome in Fiber melt!" dediğinde Çapan'ın aklına "varsın gönül aşkına harab olsun" şarkısı gelir. Çapan

(1991, s.16), şiir çevirisinde özgün metnin yitirilmemesi gereken en önemli unsurunun şiirdeki ses tonu olduğunu belirtir ve kendi çevirilerinde elinden geldiği kadar çevirilerinin 'detone' olmamasına özen gösterir.

Çapan'ın şiir çevirisi ile ilgili söyledikleri çeviri şiirin dil kullanımı ve anlam evreninin yanı sıra estetik kaygılara da atfı yaptığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum göstergebilim açısından değerlendirildiğinde, şiir çevirisinin yeni bir anlam düzlemi ile birlikte yeni bir estetik düzlemi de beraberinde getirdiğini göstermektedir. Bir başka deyişle, şiir çevirisi sadece göstergeler arası çeviri değil, estetik düzlemler arası bir deyiştir.

ÇEVİRİ DERGİLERİ VE ŞİİR ÇEVİRİSİ ÇEVİRİ ELEŞİİRİSİ

Bu bölümde Cumhuriyet döneminde gelişen çeviri hareketine önemli katkıları olan üç dergi hakkında ayrıntılı bilgiler verilecektir. Dergiler 1940-1966 yılları arasında çıkan 87 sayılı Tercüme, 1981-1984 yılları arasında 15 sayı çıkan Yazko Çeviri ve 1987-1992 yılları arasında 21 sayı çıkan Metis Çeviri dergileridir.

Söz konusu dergiler dönemin şiir anlayışını yansıtmaları, Avrupa, Asya, Antik Yunan ve Latin şiir anlayışlarını Türk okurlarına tanıtmaları ve Türk şairlerin şiirlerinin yabancı dillere çevrilmesi açısından son dönem Türk şiirinde büyük öneme sahiptirler. Kendilerini çeviri dergisi olarak tanımlayan bu üç dergi, belli bir yayın döneminde belli bir sürekliliği sağlamışlar, dönemlerindeki edebi eğilimlerin ve yaklaşımların aynası olmuşlardır. Ancak bu bölümde dönemin eğilim ve yaklaşımlarından ziyade bu üç dergide gelişen çeviri şiir hareketine vurgu yapacağız. Dergileri genel olarak işledikten sonra ilgili dergilerin taranması sonucunda ortaya çıkan şiir çevirileri hakkında istatistiksel bilgiler verilecektir. Kimi sayısal verilerin hazırlanmasında Ayav ve diğ. (1992) çalışması kaynak olarak kullanılmıştır.

Tercüme Dergisi Mayıs 1940 – Temmuz 1966

1940 yılında Maarif Vekilliği'nin bir yayın organı olarak çıkan Tercüme dergisi, kesintisiz olarak 19. Sayıyı görmüş, sonrasında ise belirli aralıklarla çıkmaya devam etmiştir. Dergi, 1940-1966 yılları arasında toplam 87 sayıya ulaşmıştır. Maarif Vekilliğine bağlı Tercüme Bürosu'nun bir etkinliği olan dergi, Prof. Bedrettin Tuncel'in idaresindedir. Yayın bürosu ve basıldığı yer Ankara'dadır. Derginin ilk sayılarında ön plana çıkan isimler Nurullah Ataç, Sabri Esat Siyavuşgil, Ahmet Muhip Dranas, Halide Edip Adivar, Orhan Veli Kanık olsa da ileriki sayılarda yazar kadrosu genişlemiştir.

Yayın hayatı boyunca 4 özel sayı çıkarmıştır. Bunlar Şiir Özel Sayısı (1945), Goethe Özel Sayısı (1949), Schiller Özel Sayısı (1959), Mektup Özel Sayısı (1964). Dergide yayınlanan telif yazıların sayısı 413, çeviri yazıların sayısı ise 931'dir. Çevirilerin çoğu Batı dillerinden olmakla beraber, toplam 19 dilden çeviri yapılmıştır. Arapçadan Farsçaya, Sanskritçeden Çinceye, Japoncadan Hintçeye kadar geniş bir yelpazedeki dillerden çeviri yapılmıştır. Çeviri yapılan diller arasında ilk sırayı % 34'lük bir oranla Fransızca almıştır. Fransızcadan sonra % 25 ile Almanca % 14 ile İngilizce gelmektedir. Latince çeviriler % 6'da kalırken Yunancadan yapılan çevirilerin oranı ise % 5'tir. Türkçeden yabancı dillere yapılan çevirilerin oranı ise % 3.5'tir. Derginin ilk yıllarında antik Yunan ve Latin dillerine önem verilmiş, Türkçenin önemi son yıllarda artmıştır.

Çeviri yapılan eserlerin çağlara göre sınıflamasında Yakınçağ % 54 ile ilk sırayı alır. Çağdaş eserlerin çevirisi % 24, Antik çağa ait çeviriler % 13, Orta Çağ'a ait çeviriler de % 9'luk bir orana sahiptir. Çeviri yazıların üçte birini deneme-inceleme türü, üçte ikisini ise yazınsal türler oluşturur. Yazınsal türlerin çevirileri büyük oranda karşılıklı basılmıştır.

Dergide toplam 224 çevirmenin çevirisi çıkmıştır. 116 çevirmen sadece bir çeviri yaparken en çok çeviriyi 42 çeviri ile Selahattin Batu yapmıştır. Derginin ilk dönemlerinde Yaşar Nabi Nayır, Sabri Esat Siyavuşgil, Azra Erhat, Sebahattin Eyüboğlu, Lütfi Ay, Samim Sinanoğlu, Melahat Togar ön plana çıkan isimler olurken, sonraki dönemlerde ise M. N. Gençosman, O. Peltek, Selahattin Batu, Salah Birsal, İlhan Berk, F. Baltaş ön plana çıkmıştır. Dergiye katkıda bulunan çevirmenlerden bazıları alfabetik sıralamayla şu şekildedir: Oktay Akbal, Sebahattin Ali, Melih Cevdet Anday, Özdemir Asaf, Nurullah Ataç, Lütfi Ay, F. Baldaş, Selahattin Batu, Suat Baydur, Sadi Baytın, İlhan Berk, Salah Birsal, Pertev Naili Boratav, Orhan Burian, Necati Cumalı, Ahmet Muhip Dranas, Azra Erhat, Sebahattin Eyüboğlu, M. Nuri Gençosman, Erol Güneş, Reşat Nuri Güntekin, Vedat Günyol, Talat Sait Halman, Nusret Hızır, Kemalettin Kamu, Orhan Veli Kanık, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vasfi Mahir Kocatürk, Yunus Kazım Köni, Sait Maden, Muallim Naci, Yaşar Nabi Nayır, Behçet Necatigil, Afif Obay, Halid Fahri Ozansoy, Nahid Sırrı Örik, Melahat Özgü, Oğuz Peltek, Tahsin Saraç, Samim Sinanoğlu, Suat Sinanoğlu, Sabri Esat Siyavuşgil, Cemil Ziya Şanbey, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Melahat Togar, Hilmi Ziya Ülken, Halit Ziya Uşaklıgil, Suut Kemal Yetkin, Can Yücel.

Dergide Sebahattin Ali, Halide Edip, Yaşar Nabi ve Nurullah Ataç'ın tercüme şiir tekniği üzerine denemeleri, Falih Rıfki Atay'ın tercüme tanıtımları, Mithat Cemal Kuntay'ın tercüme notları, Hasan Ali Yücel'in takdim yazıları karşımıza çıkan telif yazılardır. Dergide yayınlanmış bazı şiir çevirileri şunlardır:

Orhan Burian'ın Macbeth çevirisi c. 1-7, Ahmet Muhip Dranas'ın Baudelaire'den çevirileri c. 2-8, Sebahattin Eyüboğlu'nun yine Baudelaire'den ve La Fontaine'den mensur şiir çevirileri c. 2-8, Lütfi Ay'ın Corneille ve Musset'ten yaptığı çeviriler c. 2-9, c. 4-28, Sadık Boran'ın Rupert Brooke'den yaptığı çeviriler c. 3-13. Baudelaire'den çeviri yapan bir diğer isim de Zübeyde Boran'dır c. 3-16. Yunus Kazım Köni Hölderlin'den mensur şiirler çevirmiş c.3-18. Yine Hölderlin'den Melahat Togar'ın çevirileri de yer almaktadır c. 5-28. Azra Erhat'ın Sappho, Arkhillokos, Hesiodos ve Aristophanes'ten yaptığı çeviriler c. 4-19, c. 5-25, Sabri Esat Siyavuşgil'in Edmond Rostand'dan Cyreno de Bergerac, François Villon'dan baladlar, Victor Hugo'dan Ruy Balas çevirileri c. 5-28, c. 8-43,44. Can Yücel'in Ovidius Naso'dan Narkissos çevirisi c. 5-25, T. S. Eliot ve La Fontaine'den yaptığı çeviriler c. 11-60, c. 14-69-70 de önemli çeviriler arasındadır.

Dergide Doğu klasiklerinden yapılan çeviriler olarak Yedi Askı çevirileri c. 4-19, Necati Lugal'ın Şehname çevirisi c. 5-27, Nuri Gençosman'ın Cami'den yaptığı rubai ve gazel çevirileri c. 7-38 ile Sadi'den çevirdiği seçme şiirler c. 8-45, Saffet Yetkin'in Molla Cami'den yaptığı çeviriler c. 8-45, yine Nuri Gençosman'ın Kaside-i Bürde çevirisi c. 15-73, 74 önemlidir.

Yazko Çeviri Temmuz 1981 – Nisan 1984

Temmuz 1981 – Nisan 1984 tarihleri arasında toplam 18 sayı yayınlanan Yazko Çeviri, 15. Sayıya kadar aralıksız çıkmış, sonraki dönemde düzensiz aralıklarla devam etmiştir. Derginin bir özel sayısı vardır: Kafka Özel Sayısı. Derginin sahibi YAZKO adına Mustafa Kemal Ağaoğlu, yöneticisi Ahmet Cemal ve yazı isleri müdürü Adnan Yalçın'dır. Yazko Çeviri'de çıkan 531 yazının 400'ü çeviri, 131'i ise telif yazıdır. Çeviri yazıların % 49'u yazınsal türler, %11'i kuram, %39'u deneme-inceleme, %1'i kitap tanıtımı ve çeviri eleştirisi üzerine yazılan yazılardır. Çeviri kuramı ile ilgili yazıların %75'i dil üzerine, %25'i ise çeviri üzerinedir.

Dergide toplam 28 dilden çeviri yapılmış olup bu çevirilerin %95'lik kısmı Batı dillerinden yapılan çevirilerdir. En çok Fransızcadan çeviri yapılmıştır. Dergideki toplam 400 çevirinin 84'ü Fransızca, 80'i İngilizce, 69'u Almancadır. Kalanlar ise Rusça, İspanyolca, İtalyanca, ve Türkçe

olarak göze çarpmaktadır. Derginin 5. Sayısından itibaren Türk yazarların şiirleri de yabancı dillere çevrilmeye başlanmıştır. Bu şiirlerden %44'ü Fransızcaya, %44'ü İngilizceye, %12'si Almancaya çevrilmiştir. Genelde yakınçağ ve çağdaş yazarlardan yapılan çeviriler görülür. Antik çağdan yapılan çevirilerin oranı %3 olarak kalır. Şiirler büyük oranda karşılıklı basılmamıştır. Karşılıklı basılan şiirler çoğunlukla Türk şairlerin şiirleridir.

Yazko Çeviride toplam 155 çevirmen görev almıştır. Bunlardan 83'ü sadece bir çeviri yapmıştır. En çok çeviri yapan çevirmen 28 çeviriyle derginin yöneticisi Ahmet Cemal'dir. Dergiye katlıda bulunan başlıca çevirmenler alfabetik olarak şöyle sıralanabilir: Ataol Behremoğlu, Murat Belge, İlhan Berk, Ahmet Cemal, Aziz Çalışlar, Cevat Çapan, Mehmet Çavuş, Sebhattin Eyüboğlu, Akşit Göktürk, Vedat Günyol, Sema Rifat Güzelşan, Gül Işık, Selim İleri, Özdemir İnce, A. Kadir, Mehmet Kanar, Ayşe Kıran, Ahmet Kocaman, Onat Kutlar, Sait Maden, Lale Müldür, Behçet Necatigil, Bertan Onaran, Adnan Özer, Fatih Özgüven, Barış Pirhasan, Mehmet Rifat, Oktay Rifat, Samih Rifat, Yurdanur Salman, Ülkü Tamer, Melahat Togar, Atilla Tokatlı, Tomris Uyar, Can Yücel.

Metis Çeviri Ekim 1987 – Ekim 1992

Ekim 1987 - Ekim 1992 yılları arasında toplam 21 sayı yayınlanan Metis Çeviri, 19. Sayıya kadar düzenli bir şekilde çıkmış sonraki dönemde düzensiz aralıklarla yoluna devam etmiştir. Dergide yayınlanan toplam 581 yazının 394'ü çeviri, 187'si ise telif yazıdır. Telif yazılar inceleme-araştırma üzerine yoğunlaşmış, kitap tanıtımı, çeviri kuramı, çeviri eleştirisi gibi konularda da yazılar yayınlanmıştır. Çeviri yazıların ise %72'si yazınsal ürün, %17'si inceleme-deneme, %9.5'i ise çeviri kuramı hakkındadır.

Dergide toplam 28 dilden çeviri yapılmıştır. Çevirilerin çoğu (%66) Batı dillerinden yapılmış olup en çok kullanılan dil İngilizce olmuştur. Karşılaştırmalı çeviri hariç 377 çevirinin 136'sı İngilizce, 87'si Türkçe, 43'ü Almanca, 30'u Fransızca metinlerin çevirisidir. Dergideki çevirilerin %95'i özgün, %5'i ise ikincil dillerden yapılmıştır. Yukarıda incelenen iki dergiye oranla daha fazla Türk şairin eserini yabancı dillere çeviren dergide, Türk şairlerin eserlerinden %40'ı İngilizceye, %26'sı Almancaya, %22'si Fransızcaya, %2'si İspanyolcaya, %2'si İtalyancaya, %1'i ise Adige, Ermenice, İbranice, Kürtçe, Osetçe, Yahudi İspanyolcası ve Yunancaya çevrilmiştir. Çevirilerin %90'ı çağdaş dönem ürünlerinden yapılan çevirilerdir.

Metis Çeviri Dergisinde toplam 241 çevirmenin çevirisi yayınlanmıştır. Bunlardan 157'si tek bir çeviri yapmıştır. En çok çeviri yapan çevirmen ise 24 çeviriyle Yurdanur Salman'dır. Dergiye katkıda bulunan çevirmenlerden bazıları şunlardır alfabetik olarak şu şekilde sıralanabilir: Fusun Akatlı, Teoman Aktürel, Şavkar Altınel, Oruç Arıoba, Yaşar Avunç, Berlin Yazı Çeviri Grubu, Ahmet Cemal, Ruth Cristie, Cevat Çapan, Güzin Dino, Safinaz Duruman, İsmet Zeki Eyüboğlu, Zafer Güler, Nilüfer Güngörmüş, Müge Gürsoy, Talat Sait Halman, Victoria Holbrook, Kemalettin Kamu, Nesrin Kasap, Alber Keşiş, Petek Kurtböke, Turgay Kurultay, Sait Maden, Metis Çeviri Çalışma Grubu, Levent Mollaismailoğlu, Lale Müldür, Fatih Özgüven, Saliha Paker, Müfide Pekin, Yurdanur Salman, Tahsin Saraç, Tuğrul Tanyol, Talat Tekin, Melahat Togar, Zehra Toska, Tevfik Turan, Sedat Umran, Tomris Uyar, Orhan Veli, Hilmi Yavuz, Suut Kemal Yetkin, Can Yücel, Tahsin Yücel.

Çeviri dergilerinde şiir çevirisi ve çeviri eleştirisi

Çeviri dergileri ve bu dergilerdeki çeviri faaliyetleri daha önceki birçok araştırmanın konusu olmuştur. Bu araştırmalar içerisinde söz konusu dergilerdeki çeviri eleştirisi yazıları üzerine yapılan çalışmalar buradaki konumuz açısından özellikle önemlidir. Üniversitelerde Mütercim-Tercümanlık bölümlerinin, özellikle de çeviribilim çalışma alanının yaygınlaşması, konunun

akademik düzeyde ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Çeviri dergileri üzerine yapılan çalışmalar için başta Bogenç Demirel ve Yılmaz (1998) olmak üzere, Berk (2004), Göktaş (2005), Akyol (2008), Özdilek (2013) gibi çalışmalara bakılabilir. Bizim çalışmamız daha çok var olan durumu ve bu durumun nedenlerini sorgulama çalışması olup çeviri eleştirisi için ölçütler oluşturma amacı gütmemektedir (diğerleri arasında bkz. Bogenç Demirel ve Yılmaz, 1998; Anamur, 1998).

Çeviri dergilerinde çeviri eleştirisi bağlamında tartışılan en kapsamlı konu çeviride kaynak metin-erek metin karşılaştırmasıdır. Bu konudaki tartışmaların ana eksenini kaynak metin-erek metin arasındaki uyumsuzluklar, bir başka deyişle çeviri yanlışları oluşturur. Dolayısıyla çeviri eleştirisi aslında bir eşdeğerlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumu Toury'nin kuramı açısından değerlendirdiğimizde, karşımıza matris norm ve metinsel-dilsel norm ikiliği çıkar (Toury, 1995). Şöyle ki, çeviri eleştirmenleri çevirinin matris normlar açısından kaynak dile alabildiğine sadık; metinsel-dilsel normlar açısından ise erek dilin yapısını en iyi yansıtır olma özelliğine vurgu yapmışlardır. Bu da aslında çevirmenden aynı anda birçok şey beklemekle aynı anlama gelmektedir. Bu durum çevirmeni çeviri sürecinin her yerine, her aşamasına dikte eder hale getirmiş; çevirmen aynı anda hem kaynak metinde, hem de erek metinde görülür bir süper varlık, bir omnipresent aktör olarak resmedilmiştir. Özellikle yazın çevirilerinde eleştiri, çevirmen nerede hata yapmış sorusunun ekseninde tipik bir cadı avına dönüşmüştür (Ayrıca bkz. Bengi Öner, 1999).

Kaynak metin – erek metin eşdeğerliğinin en çok ön planda olduğu dönem Tercüme Dergisi dönemidir denebilir. İlgili dönemde şiir çevirilerinin orijinaleri ile birlikte verilmesi, ister istemez kaynak metin – erek metin karşılaştırmasını beraberinde getirmiş, özellikle sözcük seçimi konusu eleştirilerin en önemli eksenini olmuştur (Hızır, 1941). Bu dönemde görülen mikro düzey eleştiriler sonraki dönemlerde de devam etmiş, çeviri metninin makro düzey değerlendirilmesi ortaya çıkamamıştır.

Tercüme Dergisi'ndeki çeviri eleştirisi yazılarının içeriği ve tonu incelendiğinde bu yazıların aslında bir çeviri eleştirisi olmaktan ziyade ilgili dönemde yapılan çevirilerin niteliği üzerine değerlendirmelerdir denebilir. Çeviri eleştirisinin ölçütlerinin tam anlamı ile ortaya çıkmadığı bu dönemde eleştirmenler çevirileri genellikle olumlu bulmuş, bazı küçük alternatif çeviri önerileri de yapmışlardır. Ayrıca dergide yapılan çeviri eleştirilerine çeviri sahipleri tarafından verilen cevaplar da yayınlanmıştır. Özdilek'in (2003) ayrıntılı çalışmasında Tercüme Dergisi'nde yayınlanan tüm çeviri eleştirisi yazılarında (106) yazı, sadece 5 tanesine çeviri sahibi tarafından cevap verildiği aktarılmıştır Özdilek (2003, s. 40).

Kaynak metin - erek metin eşdeğerliği tartışmasının çeviri eleştirmenleri tarafından sürekli gündemde tutulmasının bir diğer nedeni de metinlerin yapısal anlamda büyümemesi, bir diğer deyişle çeviri eleştirmeninin çeviriyi değerlendirirken gözüne takılan bir ya da birden çok dilsel formu -bu bir sözcük, bir öbek ya da bir cümle olabilir- eleştirisinin ana gündemi olarak belirlemeye devam etmesidir. Oysa metin kavramı bünyesinde sadece cümleleri değil, o cümleler arasında var olması gereken bağdaşıklık, tutarlılık, kabul edilebilirlik gibi metindilbilimsel ölçütleri de barındırır. Dolayısıyla çeviri eleştirisi küçük dilsel formları değil daha büyük dilsel formları göz önüne aldığı daha farklı bir çeviri eleştirisi anlayışı gelişebilir. Karantay'ın (1993) söz konusu ettiği makro düzey betimleme de buna benzer bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Çeviride kaynak dil- erek dil karşıtlığı için metindilbilimsel olguların yanı sıra edimbilimsel olgular da önemlidir. Nitekim dilsel formlar ve bu formların dizgeye aktarımıyla oluşan daha

büyük dilsel formlar sadece dilbilgisel anlam değil, aynı zamanda konuşucunun niyetleriyle bezenmiş kullanımsal anlam da barındırırlar. Çeviride özellikle Tercüme Dergisi döneminde eleştirmenler tarafından geliştirilen metne salt anlam değil, aynı zamanda dilbilgisel yapı eşdeğerliği açısından da bağlı kalınması yönündeki ısrar, sözdizimsel yapıların kullanıma ait olgularının diller arasında fark göstermesi olgusuyla çelişir haldedir. Bu konuda Akerson Erkman (1988 s. 34) çeviride dilbilgisi kurallarına şekilsel bağlılığın anlamı ötelememesi gerektiğini, çevirinin kaynak dildeki örtük niyetlere bağlı olması gerektiğini ifade eder. Örneğin Almanca, İngilizce gibi Avrupa dillerindeki edilgen ile Türkçedeki edilgen yapılarında öznenin ötelenişinde farklı örtük niyetler olabilir. Dolayısıyla çeviride dilbilgisel yapının seçimi bu örtük niyetlere bağlı olmalıdır. Bu konuda aslında Even Zohar'ın çoklu-dizge kuramı da yeterince açıklayıcı olabilir (Even Zohar, 1978). Çeviriye erek kültürün bir ürünü olan yaklaşan bu betimlemeli yaklaşım, özellikle şiir çevirisinin kaynak metinden sözdizim açısından çokça uzaklaşması sorunuyla daha başarılı bir şekilde yüzleşebilir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi kaynak dil – erek dil eşdeğerliğindeki bozulmalar dönemin eleştirmenleri tarafından hata incelemesi olarak ele alınmaktadır. Ancak, çevirideki hatalar Parker'e (1983, s. 131) göre çeviri değerlendirmelerinde bir temel olarak kabul edilmemelidir. Parker bu tutumuna kaynak olarak Anton Popoviç'in hata yerine kullandığı kaydırma terimini kullanır. Popoviç'e göre kaynak metin – erek metin farklılıkları birer hata değil, deyiş kaydırmasıdır ve çeviri sürecinde olağan karşılanmalıdır (Popoviç, 1981, s. 156). Popoviç'in bu özünde-yapısalcı / dilbilimci yaklaşımı çevirmeni süper kahraman koltuğundan indirmek için ideal bir yol olarak düşünülebilir. Nitekim Parker bu bağlamda T.S. Eliot'un The Love Song of Alfred Profrock adlı şiirlerinden en çok Can Yücel'inkini başarılı bulur. Bunun nedeni ise Can Yücel'in çevirmenler arasındaki görece daha özgür tutumu ve Popoviç'in tabiriyle deyiş kaydırmalarına daha fazla yer vermesidir. Parker'e göre Can Yücel çevirisinde hem özgün metne bağlı kalmış hem de Türk şiirinin olanaklarından faydalanmıştır.

Parker'e (1983) paralel olarak Karantay (1987) de kaynak dil – erek dil farklılıkları bağlamında çevirenin özgürlüğünden yanadır denebilir. Karantay'a (1987 s. 56) göre özellikle yazın çevirisinde kaynak metin-amaç metin karşılaştırmasına indirgenen çeviri eleştirisinin alanyazına çok da faydası yoktur. Bunun yerine, amaç metin-amaçlanan okur kitlesi, kaynak dizge-amaç dizge, kaynak metin-aynı dilin/kültürün/geleneklerin yansıması olan metinler dizgesi arasındaki çoğul ilişkileri irdeleyen van den Broeck'ün betimleme modeli daha iyi sonuç verebilir (Karantay, 1987 s. 56) (Aynı zamanda bkz. Bengi-Öner, 1993, s. 31; Ece, 2008 s. 142). Özellikle, Bengi-Öner'in (1993) çalışması, çeviriye kuramsal açıdan yaklaşımın bünyesinde barındırdığı bazı çelişkilerin çeviri eleştirisine de sirayet ettiği, eleştirideki kaynak metin odaklılığın çevirmeni ulaşılamaz bir mükemmelliğin hedefi haline getirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Yazın çevirisinde kaynak metin - erek metin farklılığı konusunda Doltaş (1988) Parker (1983) ve Karantay'dan (1987) daha farklı görüşler dile getirmektedir. Doltaş'a (1988) göre, çeviri sonucunda ortaya çıkan iki metin arasında benzerlik sağlamak esas olmalıdır. Benzerlik çeviri kavramı ile özdeş iken, farklılık ise varyant kavramını getirir. Bu konuda Mehmet Fuat da kaynak metindeki üslubun muhafazası konusunda çevirmenin birtakım sorumluluklarının olduğunu hatırlatır (Fuat, 1987 s. 19). Fuat'a (1987) göre çevirmenin yabancı bir yazarı çeviri yoluyla kendi üslubuna hapsedmesi başılsanamayacak bir kolaya kaçmaktır. Tam tersi olarak çevirmen, yazarın havasına girmeli, yazarın üslubuna karşılık gelebilecek bir üslup geliştirebilmelidir.

Çeviri eleştirisi bağlamında kaynak dil – erek dil eşdeğerliği konusunun bir diğer uzantısı da erek dildeki dilsel form ve dizge olanaklarının çeviri üzerinden değerlendirilmesidir. Bir başka deyişle, çeviri eleştirisi bazen kaynak dil – erek dil farkını erek dildeki ifade yetersizliğine bağlamış, erek dildeki dilsel formların çeviri yoluyla zenginleşebileceği ortaya atılmıştır. Bu durum 1980 sonrası çeviri hareketinin dergileri olan Yazko Çeviri ve Metis Çeviri dergileri için geçerli gözükme de erken Cumhuriyet döneminin dergisi olan Tercüme için geçerlidir. Tercüme dergisindeki çeviri eleştirisi bazen erek dildeki -Türkçedeki- sorunlara indirgenmiş, Türkçenin ifade olanaklarının zayıflığından bahsedilmiştir (Özdilek, 2013 s. 37) bu durumun ağırlıklı olarak tercüme dergisinde ortaya çıkmasının nedeni dönemde hakim olan dil planlama çalışmaları olabilir. Erken Cumhuriyet yıllarındaki dilde sadeleşme hareketi, kendisini yazın dünyasında da hissettirmiş, eski kelimeler yerlerini yeni kelimelere terk etmiştir. Ancak yeni kelimelerin semantik/ontolojik çağrışımlarının henüz oturmamış oluşu, yazınsal anlamda farklı anlamlar kazanamamaları beraberinde çeviri zorluklarını da getirmiş olabilir. Tercüme Dergisi'nde çeviri yapan Suat Sinanoğlu, Sabahattin Ali gibi çevirmenlerin sıklıkla erek dilden yakınmalarının nedeni bu olabilir.

Bu konudaki bir diğer önemli nokta da çevirmenlerin kimi zaman eski Türkçeye itibar etmeleri, çevirideki ifadeyi tam karşılamayan Öztürkçe kelimeler yerine eski kelimeleri kullanmalarıdır. Bu da çeviri metninin dilini çeviriye muhtaç hale getirmektedir. Nitekim Tercüme Dergisinde kimi eleştirmenler kimi çevirileri eski dil ve üslup kullandıkları gerekçesiyle eleştirmektedirler. Örneğin, Nahit Sırrı'ya ait bir Voltaire çevirisi Bedrettin Tuncel tarafından çevirideki dil ve üslubun fazlasıyla eski olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Bogenç Demirel ve Yılmaz, 1998 s. 101). Burada kanımızca çeviride kullanılacak erek dilin dil planlaması (dilde sadeleşme) sonucu ortaya çıkan biçimsel kısıtlarının çevirmen tarafından eski dil ve üslup kullanılarak baypas edilmesi söz konusudur. Türkçenin yoğun bir sadeleşme evresine girdiği 1930-1950 yılları arasındaki çeviri faaliyetlerinin dildeki sadeleşmeden ne derece etkilendiği ayrı bir çalışma konusu olabilir.

Son olarak, çeviri dergilerindeki çeviri eleştirisi yazılarında ortaya çıkan tartışmalardan biri de çeviri için normların gelişmesini sağlayacak bazı çeviri reçetelerinin verilmesi, bir başka deyişle çevirinin nasıl olması gerektiği konusunun bireysel yazarlarca irdelenmesidir. Örneğin Tercüme Dergisi'nde sıklıkla yazan Nusret Hızır çevirinin nasıl olması gerektiği konusunda fikirlerini beyan etmiştir. Karantay'a (2008) göre bu türden reçeteler aslında çeviribilimin bir bilim olarak ortaya çıkmadığı o dönemlerde çeviri için bir norm arayışından ibarettir. Aynı şekilde sonradan devam eden Yazko Çeviri ve Metis Çeviri gibi dergilerde de çevirinin olması gereken özelliklerine dair görüşlere yer verilmiştir. Bu konuda Özdilek'in (2013)Tercüme Dergisi'ndeki ilgili görüşleri derlediği sınıflandırma oldukça önemlidir ve diğer dergiler için de geliştirilebilir.

SONUÇ

Bu makalede şiir çevirisi ekseninde Cumhuriyet dönemin çeviri hareketinin kilometre taşlarından olan üç dergi – Tercüme, Yazko Çeviri, Metis Çeviri- incelendi ve özellikle bu dergilerin çeviri eleştirisi çalışma alanına yaptıkları katkılar irdelendi. Gerek erken Cumhuriyet döneminde belirli bir misyonla yayın hayatına atılan Tercüme dergisi, gerekse 1980 sonrası dönemde çıkan Yazko Çeviri ve Metis Çeviri dergileri çeviri eleştirisi bağlamında birçok yazı yayınlamış, çeviri normlarının oluşmasına sınırlı da olsa katkıda bulunmuşlardır.

Katkının sınırlılığının nedenleri olarak (i) çeviri eleştirisinin aydınlar arasında bir beğenmeme ifadesi olarak algılanması, (ii) çevirmene aynı anda hem kaynak metne sadık kalıp hem de erek metinde harikalar yaratma misyonunu yükleyerek omnipresent bir süper kahraman

yaratılması, (iii) çevirmenlerin üzerine yaslanacağı genel kabul görmüş çeviri normlarının bir türlü oluşturulamaması, (iv) çevirmenlerin aynı metnin bazı yerlerinde kaynak metne sadık kalıp, bazı yerlerinde ise erek dilde estetik bir düzlem oluşturma amacına yönelik olarak yeniden yaratım yapmaları ve bu durumun “Ne İsa’ya ne Musa’ya yaranabilme” sonucunu doğurması olarak sayılabilir.

Günümüzde ise Bengi Öner (1993), Parker (1988), Karantay (2008) gibi belirli bir bilinç düzeyiyle yapılan çalışmalar neticesinde, öznel yargılara hapsolmuş bir kusur arama etkinliği olan çeviri eleştirisi, giderek nesnel ölçütlere yaslanan, hem çeviri sonucu ortaya çıkan ürünü hem de çeviri sürecini dikkate alan bir anlayışa doğru evrilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akerson Erkman, F. (1988). Korkulu rüyamız: Dilbilgisi. *Metis Çeviri*, 3, 30-35.
- Aktürel, T. (1991). Şiir dönüştürümü. *Metis Çeviri*, 13, 22-25.
- Akyol, G. (2008). *Türkiye’de 1980-2000 yılları arasında çeviri dergileri üzerinden çeviri eleştirisine bakış*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi.
- Anamur, H. (1998). Özgün bir yazınsal çeviri eleştirisi önerisi: beş düzeyli nesnel çeviri eleştirisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim – Tercümanlık Bölümü, Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 8, 1 – 13.
- Ataç, N. (1941). Tercümeyle dair. *Tercüme* 1(6), 505-507.
- Ataç, N. (1944). Sohbet: Tercüme üzerine. *Ulus*, 14 Ağustos 1944.
- Ayav, Ö., S. Dolanoğlu, M. Gürsoy, B. İktüren, T. Kurultay. (1992). Sayısal verilerle Türkiye’de çeviri dergileri. *Metis Çeviri*, 20-21, 135-147.
- Barnstone, W. (1991). Şiir çevirisinde tercihler (çev. Gülşat Aygen). *Metis Çeviri*, 13, 96-99.
- Bengi Öner, I. (1993). Çeviri eleştirisi bağlamında eleştirel bilincin oluşması ve eleştiri, üst – eleştiri, çeviribilim ilişkileri. *Dilbilim Araştırmaları*, 1993, 25-50.
- Bengi Öner, I. (1999). (Öz-) sorgulamalar hata avcılığı: Yazın çevirisiyle neden uğraşmalı? Nasıl uğraşmalı? *Çeviri bir süreçtir? Ya çeviribilim? içinde*. ss. 137-149. Sel Yayıncılık.
- Berk, İ. (1978). Çeviri sorunları üzerine. *Türk Dili* 38, 71-75.
- Berk, Ö. (2014). *Translation and westernization in Turkey from the 1840s to the 1980s*. Ege Yayınları.
- Bogenç Demirel, E., & H. Yılmaz. (1998). Tercüme dergisinde çeviri eleştirisi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* 8, 93 – 105.
- Çapan, C. (1991). Cevat Çapan’la şiir çevirisi üzerine röportaj. *Metis Çeviri*, 13, 11-16.
- Doltaş, D. (1988). Yazın çevirisine farklı bir bakış: esnek aktarımın sınırları. *Metis Çeviri*, 2, 134-143.
- Ece, A. (2008). Çeviri eleştirisinde yaklaşımlar. (Haz. Mehmet Rifat). *Çeviri seçkisi I içinde*. Sel Yayıncılık.

- Even-Zohar, I. (1978). The position of translated literature within the literary polysystem. (Haz. S. Holmes, J. Lambert, R. van den Broeck). *Literature and Translation: New Perspectives in Literary Studies* içinde. ss. 117-127. Acco.
- Fuat, M. (1987). Mehmet Fuat'la söyleşi. (Haz. Müge Gürsoy ve Levent Mollamustafaoğlu). *Metis Çeviri*, 1, 11-21.
- Göktaş, N. (2005). *Türk çeviri tarihinde Tercüme Dergisi ve Metis Çeviri Dergisi'nin yeri*. Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi.
- Gürsel, N. (1978). Şiir çevirisinde yöntem. *Türk Dili*, 38, 155-158.
- Haas, W. (1981). Çeviri kuramı. (Çev. Ahmet Kocaman). *Yazko Çeviri*, 1, 157-172.
- Haleva, B. (2012). Şiir çevirisine kuramsal ve uygulamalı yaklaşımlar. *Dilbilim*, 15, 287-298.
- Hızır, N. (1941). Tercüme tenkidlerine dair. *Tercüme*, 20, 177-178.
- Holmes, J. S. (1972). The name and nature of translation studies. *Translated*, 2, 67-80.
- İleri, S. (1982). Atilla İlhan'la çeviri üzerine. *Yazko Çeviri*, 2, 106-109.
- Karadağ, A. B. (2015). The contribution of the novels translated into Ottoman Turkish between the Ottoman Tanzimat period and the alphabet reform to the Ottoman/Turkish cultural heritage: an overview of the prefaces with a focus on national morals and customs. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 113-128.
- Karantay, S. (1987). Çeviri eleştirisi: sorunlar, ilkeler, uygulamalar. *Metis Çeviri*, 1, 48-56.
- Karantay, S. (1993). Çeviri eleştirisinin bilimsel konumu üzerine eleştirel görüşler ve bir model önerisi. *Dilbilim Araştırmaları*, 1993, 19-24.
- Karantay, S. (2008). Tercüme bürosu: normlar ve işlevler. (Haz. Mehmet Rifat). *Çeviri Seçkisi 1* içinde. ss.48-53. Sel Yayıncılık.
- Köni, Y. K. (1944). Tercüme üzerine. *Tercüme Dergisi*, 5, 157.
- Kuntay, M. C. (1944). Tercüme merhalesinde resmi ve hususi adımlar. *Tercüme Dergisi*, 5, 53-60.
- Özdilek, H. (2013). *Tercüme dergisi ve Türkiye'deki çeviri eleştirisi serüvenine katkıları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Paker, S. (1983). Çeviride yanlış/doğru sorunu ve şiir çevirisinin değerlendirilmesi. *Yazko Çeviri*, 13, 131-139.
- Paz, O. (1981). Söz sanatı ve söze bağlılık açısından çeviri. (Çev. Ahmet Cemal). *Yazko Çeviri*, 1, 163-197.
- Popoviç, A. (1981). Çeviri çözümlemesinde 'deyiş kaydırma' kavramı. (Çev. Yurdanur Salman). *Yazko Çeviri*, 1, 156-162.
- Toury, G. (1995). *The nature and role of norms in translation: Descriptive translation studies and beyond*, 53-70. John Benjamins.
- Yücel, H. A. (1961). Tercüme cenneti. *Tercüme Dergisi*, 15, 75-76.